מורה נבוכים חלק ראשון פרק נג

פרק נג אשר הביא המאמינים מציאות התארים לבורא להאמין בהם, א קריב לאשר הביא מאמיני ההגשמה להאמין בה, וזה, כי מאמין ההגשמה לא הביאוהו אליה עיון שבלי, אבל נמשך אחר פשוטי הכתוב, וכן הענין בתארים, כאשר נמצאו ספרי הנביאים וספרי התורה שיתארוהו יתברך בתארים, לקחו הענין על פשוטו והאמינוהו בעל תארים, ובאלו הם רוממוהו מן הגשמות ולא רוממוהו מעניני הגשמות, והם המקרים ר"ל התכונות הנפשיות, אשר הם כולם איכויות, וכל תאר שיחשב מאמין התארים שהוא עצמיי לבורא יתברך אתה תמצא ענינו ענין האיכות, אף על פי ב שלא יבארהו בו, (ח) דומה במה שנהגוהו מעניני כל גשם בעל נפש חיה, ג ועל הכל נאמר דברה תורה בלשון בני אדם, אמנם הכוונה בכולם לתארו בשלמות, לא בעצם

שם טוב

פרק נג הכוונה בזה הוא כי המאמינים התוארים בגל יתי' אחר הביאת להאמינם הוא קרוב לאחר הביאת להאמין בהגשמה למאמיני/וזה כי מאמיני הגשמו' לא הביאם התוארים בה לא האמינו עיני ה' ויד ה'. אבל מאמיני התוארים לא האמינו עיני ה' ויד ה' אבל האמינו התארים באמרו חכם וחולה ויכול וגם שלא הביאם לזה לפיכך אמר הרב קרוב: ב שלא יבארהו בו דומה וכו'. ר"ל מפני זה האמינו בו יתעלה תארים אכותיים מגד שראו כל גשם בעל נפש חיה יש לו תארים אכותיים ולכן חייבו לו יתעלה תארים איכותיים ואע"פ שלא יבארו זה בפירוש: ג ועל הכל נאמר דברה תורה בלשון בני אדם, ר"ל אנחנו מאמיני הדת האמתי נאמר כי מה שאמרו לו יתברך תארים רבים ועיים וידים הוא מגד

אפודי

פרק נג א קרוב לאחר הביאת וכו'. ר"ל מפני זה אומר קרוב כי מאמיני ההגשמה האמינו בגשמי הכתובים המורים גשמות באמרו עיני ה' ויד ה'. אבל מאמיני התוארים לא האמינו עיני ה' ויד ה' אבל האמינו התארים באמרו חכם וחולה ויכול וגם שלא הביאם לזה לפיכך אמר הרב קרוב: ב שלא יבארהו בו דומה וכו'. ר"ל מפני זה האמינו בו יתעלה תארים אכותיים מגד שראו כל גשם בעל נפש חיה יש לו תארים אכותיים ולכן חייבו לו יתעלה תארים איכותיים ואע"פ שלא יבארו זה בפירוש: ג ועל הכל נאמר דברה תורה בלשון בני אדם, ר"ל אנחנו מאמיני הדת האמתי נאמר כי מה שאמרו לו יתברך תארים רבים ועיים וידים הוא מגד

מתמר החלטי כי אחר הביאת לאמינו בגשמות להאמין בהם הביאת לאמינו התארים להאמין בם, כי אם היה הדבר כן מאמיני התארים גם כן היו מאמיני הגשמות, אבל הם סלקו הגשמות ותארו בתוארים לאמר שיראו הגשמות הוא מגונה ומפורסם שאין ראוי שיתואר הש"ת שיתעלה לו ולא יאמינו זה בתארים, ואמר הרב כ"א הוא מרוחק מהגשמיות הוא מרוחק ג"כ מעניני הגשמות, והם התכונות הנפשיות אחר הם כלם איכויות והם נמצאים בנפש: וכל תואר שיחשב מאמין התוארים שהוא עצמיי לבורא יתעלה אתה תמצא אע"פ שלא יבארהו. והנה התוארים הנמצאים בגל יתעלה כפי דעת מאמיני התוארים, דומה במה שנהגוהו מעניני כל גשם בעל נפש חיה, והראון בו כי לאמר שיראו כי כל גשם בעל נפש חיה יתארו בתוארים יתארו הש"ת בגלו התוארים וא"כ אם הש"ת יתואר בהם יהיה גשם ועל הכל אנו המאמינים תורת משה לא נעבור זה נאמין בתוארים נעבור שתארוהו הנביאים כי על הכל נאמר דברה תורה בלשון ב"א לא לפי האמת: ואמנם הכוונה בכלם לתארו בשלמות, רוצה לומר כי בשלמו קוראים להש"ת רחום וחנון לא נעבור שיש לו המיה בנפש כ"א היה הדבר כן היה מקבל הפעולות אבל נעבור תארו בשלמות כי יחשוב האדם שמי שאינו רואה ולא שומע אינו משיג שום דבר ומי שאינו משיג המיה וחכיכה

אברבנאל

האמנם יש בזה ספק, והוא כי הרב הפליג לבאר כאן שתארי הפעולות אינם קיימים ממין האיכות הרצון שפות קנין ועיון ולא ביאור אין (ל"ל אין) לא יקבלו במין הג' מן האיכות והוא מין הפעולות והתפעלות. וכבר הליתי בתשובה זה דברים לא ישרו בעיני, מפני שלא הגיעו להכנת

ענין הפעולות והתפעלות שהוא המין הג' המוכר מהאיכות כמו שבא בספר המאמרות. ומה שנראה לי בו שאותו מין מהאיכות לא יאמר כפי פעול כי אם כפי המתפעל, ראה דברי אריסטוטילוס בעשר שהפעולות אחוז באיכות הבאמרות, כאלו תאמר שתאמרות הביאיכן ויקות הבהדן אמנם הנתחדשו מהפעולות הנעים לדם ולרוח, ומי שנכנס על מנג כך והיו בו אלו המקרים קצי הסכרה הוא אחר יקרא איכות הפתפעלות, ומה שיהיה ממנו קל הסכרה כמו אשם שקבל הפעולות שתאמרי, ואחר הפעולות והנך יראה מדברי הפילוסוף שהפעולות והפתפעלות שיסם מיוחסים אל המקבל המתפעל אם בחוזק ואם בקלות אבל לא יבאו על פעול, ולכן תארי הפעולות אינ שיכנסו מה המין מהאיכות בם כפי פעול ולא כפי המתפעל:

פרק נג אשר הביא המאמינים וכו'. הביאת הרב הדבר הזה לבאר כי שרבוי הפעולות אשר שיבא מפועל אחד פעוס, ואמר שקרה למאמיני התוארים בהמשכם אחרי פשוטי הכתובים קרוב למה שקרה למאמיני ההגשמה, והנה אמר קרוב ולא אמר כמו שהביאת, לפי שמאמיני הגשמות מגלו בעצם הכתוב, עין ה', יד ה' ודומיהם, אמנם מאמיני התארים שהאמינוהו חכם, יכול, רואה, חי, שכלם הביאם לזה ולקחו אותו מהקדמות הכתוב כפי התולדם מהם, ולז"ל בהם קרוב, כי הם לא האמינו התארים דברים גשמיים כפי פשט הכתוב, כי אם שכליים כפי הנמשך מהכתובים. (עוד הוסיף עליו הרב המפרש ואומר): הסדרק הזה הביאת הרב לבאר שהפעולות המתחלפות לא יחייבו החלות ועניינים מתחלפים בפועל אותם. ואמר שקרה למאמיני התארים בהמשכם אחרי פשוטי הכתובים קרוב למה שקרה למאמיני ההגשמה. והנה אמר קרוב, אמנם מאמיני התארים שהאמינוהו חכם יכול רואה חי, שכלם והבינהם הביאם לזה, ולקחו אותו מהקדמות הכתוב כפי שהולדם מהם, כי הם לא האמינו התארים גשמיים כפי פשט הכתוב, אבל יאמרו שהם רוחניים שכליים כפי הסברת אלוקתת הקדמותיה מהכתובים. ולזה אחר קרוב למה שהביאת, לפי שמאמיני ההגשמה לא אלו אינם כפי שכלם, כי אם כפי פשוטי הכתובים, אמנם בעלי התארים אלו אינם כפי שכלם עם הרכבת הכתובים לכן הוא אומר קרוב לדבר ואינו כמו: ואמר הרב כאלו הם רוממוהו מן הגשמות ולא ירוממוהו מעניני הגשמות. לומר שמעמד שבחרו בו נשלו, הם בחרו מלייתה גשמות לגורא יתי' וירוממוהו ממנו, ובהיותם מיוחסים אלינו בתארים, הנה ישכלו הנעיינים הגשמות שהם המקריים. ואיתר לו זה מהמקריים. ואמר התכונות הנפשיות שעם היותם נפשיות הם איכיות, ואע"ל שהם אמר (ל"ל שהמאמינו) תאר עצמיי הנה כשיתקר ויבהן מעיינו מלאתהו מעניני האיכות, ואין אלוי שיעשה אדם בפשוטי הכתובים בענין התארים, אחרי שכבר למדו חז"ל שדברים תורה נלבשו בני אדם. ועם היות שאמר זה על ההגשמה ג"כ תכלול ענין בתארים בהלו שבוא מפעיבי הגשמה, אבל היתה כוונת התורה בתארים א' מב' דברים, אם לתאר הש"ת בשלמות, ולבי שהשמיון יתחוב בשלמות התארים בהלו כלנו האמר תכם יכול חי ורואה וזולתם, לכן תאר אותו בהם לגגיד שהוא יתי' בי בכל מה שיאמר שלמות, אבל לא שיאמר בו

ענין

קרשקש

פרק נג (ח) דומה במה שנהגוהו מעניני כל גשם בעל נפש חיה. הראון בו וכל מה שדרמו ההמון ויחשבו שהוא שלמות לכל גשם בעל נפש חיה תאראוהו בו ולזה ייחסו לו

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

בעצם הענין ההוא אשר הוא שלמות לבעלי הנפש מן הנבראות, [ד] ורבים תארי פעולותיו המתחלפות, [ה] ולא בהתחלף הפעולות יתחלפו הענינים הנמצאים בפועל. ואני אמשל לך משל בזה מן הענינים הנמצאים אתנו, ר"ל שיהיה הפועל אחד ויתחייבו ממנו פעולות מתחלפות, ואף על פי שלא יהיה בעל רצון, כ"ש אם היה פועל ברצון, והמשל בו האש תתיך קצת הדברים ותקפיא קצתם, תבשל ותשרוף ותלבין ותשחיר, ואלו יתאר האדם האש בשהיא המלבנת והמשחרת והשורפת והמבשלת והמקפיאה והמתיכה, היה אומר אמת, ויהיה מי שלא ידע טבע האש חושב שיש בה ששה ענינים מתחלפים, ענין בו ישחיר, וענין אחר בו ילבין, וענין שלישי בו יבשל, וענין רביעי בו ישרף, וענין חמישי בו יתיך, וענין ששי בו יקפיא, ואלו כלם פעולות זו הפך זו אין ענין פעולה מהם ענין האחרת, אמנם אשר ידע טבע האש, ידע שבאיכות אחת פועלת תפעל כל אלו הפעולות, והוא החום, ואם הוא זה נמצא [ו] במה שיעשה בטבע, [ז] כל שכן בחק הפועל ברצון, וכל שכן בחקו יתברך אשר התעלה על כל ספור, [ח] אשר השגנו ממנו יחסים מתחלפים הענינים, כי ענין החכמה בלתי ענין היכולת בנו, וענין היכולת בלתי ענין הרצון, איך נחייב מזה שיהיו בו ענינים מתחלפים עצמיים לו, עד שיהיה בו ענין בו ידע, וענין בו ירצה, וענין בו יוכל, [ט] כי זה הוא ענין התארים אשר

אפודי

שדברה תורה בלשון בני אדם לא לפי האמת: ד ורבים תארי פעולותיו. כ"ל וזהו התארים שעשו הנביאים הם תארי פעולותיו: ה ולא בהתחלף וכו'. עכשו יפרש מה שיעד לפרש בסוף פרק שעבר: ו במה שיעשה בטבע. כ"ל שאין לו ידיעה בפעולה: ז כל שכן בחק הפועל ברצון. כ"ל כמו האדם שיודע מה שיפעל, והוא יבחר זה למטה: ח כאשר השגנו ממנו יחסים וכו'. כ"ל כאשר השגנו ממנו יתעלה יחסים מתחלפים והם החכמה והרצון והיכולת, ומפני מה אני אומר מתחלפים כי ענין היכולת בלתי ענין הרצון מכל מקום איך נתחייב מזה שיהיו ענינים מתחלפים עצמיים לו יתעלה וכו': ט כי זהו ענין התארים. כ"ל כי זהו דעת

שם טוב

וחכיה שאינו עושה פעולות הרחמים ולכן תארוהו הנביאים אף שרוכם הם תוארי פעולותיו לא שיש לו תכונה מה בנפש, והכוונה להרד בכל מה שאמר עד כאן כי מאמיני התוארים האמינו בהם מצד פשוטו התורה ג"כ אבל יש הבדל ביניהם כי מאמיני התארים קיימו התארים ושלקו הגשמות ואם יתחייב להם שיהיה הש נפש כי המאמינים התוארים היו מתארים אותו בתוארים אשר יתואר כל נפש בעל נפש חיה ואם הש יסולק מן הגשמיות ואינו נ"כ בעל נפש יתוויב שלא יתואר בשום תואר שיתארו לבעל נפש, ואמנם אם הנביאים תארוהו אנו אומרים עליו שדברה תורה בלשון נ"א, ואמנם הכוונה לתארו בשלמות לא בעצם הענין: ואם תאמר שהמאמינים בתוארים הביאם

לזה התחלפות הפעולות הבאים ממנו יתעלה כי מדבר אחד לא יבא אלא דבר אחד, לכן אמר הרב כי לא בהתחלפות הפעולות יתחלפו הענינים הנמצאים בפועל לא בדברים הפועלים בטבע ולא בדברים הפועלים ברצון, הפועלים בטבע כי אש תתיך קצת הדברים ותקפיא קצת הדברים ג"כ ותבשל ותשרוף ותלבין ותשחיר ומי שלא ידע טבע האש יחשוב שיתאר באש ששה ענינים מתחלפים ענין בו ישחיר וענין אחר בו שילבין וענין שלישי בו שיבשל וענין רביעי שישרוף וענין חמישי בו יתיך וענין ששי בו יקפיא וכו', ומי שידע טבע האש ידע שבאיכות אחת פועלת כל אלו הפעולות והוא החום, ואם הוא נמצא כן במה שיעשה בטבע כ"ש בחק הפועל ברצון כי הפועל ברצון יפעל כל מה שירצה מפעולות מתחלפות עם שלא ימצא בו ענינים מתחלפים אבל כל הפעולות המתחלפות באים מדעתו כמו שיתבאר למטה וכ"ש בחקו יתעלה אשר התעלה על כל ספור: אמרו וכ"ש בחק האל וכו', רצה כי אף שהגאנו משגיגים ממנו ומעצמנו יחסים מתחלפים והם החכמה והרצון והיכולת לא בעבור זה נאמר כי הם מתחלפים בהשם יתעלה כי הוא נעלה על כל ספור כי ענין היכולת בלתי ענין הרצון ואיך בעבור שהם מתחלפים בנו נחייב מזה שיהיו בו ענינים מתחלפים וגו': עד שיהיה בו יתעלה ענין בו יודע וגו', ר"ל נוסף ע"ש. וענין בו ירצה ג"כ שבו דבר נוסף ע"ש, וענין בו יוכל כי זה הוא ענין התוארים אשר יאמרו אותם, והגה יבאר קצתם בזה ומהם הענינים

אברבנאל

ענין אותם המתארים נעלמה כי אם איכיות במקרים, ואם שיהיו התארים כפי הפעולות, ולפי שלא נחשוב שמרבוי הפעולות יתחייבו היות בפועל ענינים רבים מתחלפים שהם סבות לאותם הפעולות, לכן הביא הרב ביאור המשניי לבעל הדעת הזה. ראשונה מהדברים הנבנייים הפועלים באיכיותיהם, שעם כח אחד יפעלו דברים שונים, כמו שבוכית בענייני האש שיעשה שהם מינים מהפעולות בתוכו. והבן דברי הרב שאמר ואלו כלם פעולות זו הפך זו, כי ידאה שאינו כן כי עם היות שקצתם הפכיות לגוגן ומחרות, והפחתה והפקפקה, הנה שתי הפעולות האחרות, שהם הבעול והפרפה, אינם הפכיות, אבל הרב בדבריו לבלם יכוין. ומענין מאמרו שבל שאם הפעולות אשר זכר מהם זו הפך מזו, ומהם שאין הענין הפעולה אחתה ענין הפעולה האחרת, הנה א"כ בלל במאמרו הפעולות ההפכיות והמתחלפות ועל אלה ואלה אמר ואלו כלם וכו'. ולא הקשה איך יאמר הרב שהאם באותו ענין הפעולות הללו, כי א"כ יעשה אותם בינגאן, כי הנה הנה הוא האיכות הפועל, ואין הבוכב פועל כי אם מהפעל, ולכן לא ייחס אלו הפעולות הנה גם כי הוכיח באם נחייב מפני זה שיהיו בו ענינים מתחלפים עצמיים, ענין בו ידע ומענין שלא יבא אלא דבר אחד, אבל הנה הוא מפועל אחות: כ"ש בחק הפועל

ברצון וכ"ש בחקו ית'. ר"ל אם הפועל הטבעי כפי האיכות שאינו יכול לפעול דבר ובפנו, כי הנה האש יתמה ולא יוכל לקרר, הנה פועל דברים הפכים ומתחלפים, כ"ש שראוי שיהיה הפך הפועל ברצון שהוא יכול על הדבר והפכו, ולא שיראה שראוי שיעמלא זה כו ר"ל שיעשה דברים מתחלפים וגם הפכיים בראונו שהוא בח אחד, וכ"ש וכ"ש בחק האלוה ית' שהוא פועל גמור ואין בו דבר חמרי ועשה בו הטיים ועכוב בדבר מה: ואמנם אמרו עוד כאשר השגנו ממנו יחסים, ראיתי מפ"הים בו הסיה כוונת הרב ותעפ"י שבנו נראה שהם דברים מתחלפים ענין בו נדע וענין בו נראה שלא מפני זה נחשוב שבן הדבר בו יח'. אבל הפי' הזה לא יכבר אצלי לפי שלא יאות שיהיו אלו אומר כאשר השגנו ממנו יחסים, וגם כי בנו יאמר הרב שבבח אחד הפועל ברצון יפעל פעולות מתחלפות, ואיך יאמר א"כ שבנו ענינים מתחלפים בפי חלוף הפעולות. ולכן אתשוב אולם הרב לומר בזה שבאשר השגנו ממנו יח' יחסים מתחלפי הענינים מגיעים בנו ואינו שהם הפעולות המתחלפות הבאות ממנו יח' אלינו. ובזאת איך הם מתחלפות כאמרו כי ענין החכמה בלתי ענין היכולת שלא נחייב מפני זה שיהיו בו יח' ענינים מתחלפים עצמיים, ענין בו ידע וענין בו יראה, לפי שעם היות אותם הפעולות ויחסים המתחלפים

מגיעים

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נג

אשר יאמרו אותם . והנה יבאר קצתם בזה וימנה הענינים המוספים על העצם , וקצתם לא יבאר בזה אלא שהוא יבאר באמונה ואם לא יפרש אותם בדבר מובן , ' כמאמר קצתם , יכול לעצמו , חכם לעצמו , חי רוצה לעצמו, כ (ג) ואני אמשל לך בכח המדבר הנמצא באדם , שהוא כח אחד אין רבוי בו ובו ידע החכמות והמלאכות , ובו בעצמו יתפור ויגנר ויארג ויבנה וילמוד וידע התשבורת וינהיג המדינה , ואלו הפעולות מתחלפות מחוייבות מכח אחד פשוט אין רבוי בו , והפעולות המתחלפות ההם רבות מאד כמעט שאין תכלית למספרם , ר"ל מספר הפעולות אשר יוציאם הכח המדבר , ואין רחוק אם כן בחק הבורא יתעלה שיהיו אלו הפעולות המתחלפות באות מעצם אחד פשוט אין רבוי בו ולא ענין מוסף כלל , ויהיה כל תואר נמצא בספרי האלהים יתברך הוא תאר פעולתו לא תואר עצמו או מורה על שלמות מוחלט , (נ) לא שיש לו עצם מורכב מעניינים מתחלפים , (ד) ל שלא בהיותם בלתי מתירים מלת ההרכבה , יבטל ענינה. מן העצם בעל התארים , מ אלא שהנה מקום הספק אשר הביאם לזה , והוא זה שאבארהו לך , נ והוא שאלו אשר האמינו בתארים ,

לא

שם טוב

הענינים המוספים על העצם , וקצתם לא יבאר בזה אלא שהוא יבאר באמונה , ר"ל כי קצת מאמינים התוארים אומרים שיש בעצם תוארים נוספים ויבארו במאמר וקצתם לא יבאר בו אלא שהוא מבאר באמונה שיש לו תוארים ואם לא יפרש אותם במאמר מובן שיש לו תוארים נוספים על העצם : כמאמר קצתם יכול לעצמו חכם לעצמו רוצה לעצמו , כבר אתה רואה כי הרב אמר על אלה שלא פירשו מאמרם בדבר מובן אמנם כשתתפש כל מאמרי הרב בספרו עליהם תבין ותדע כי המובן אצל הרב מזה, כי אמרו חכם לעצמו אינו ר"ל יודע ח"ע וכן רוצה לעצמו שירצה עצמו אבל הכוונה בו שמעצמו הוא שיהיה יודע, ר"ל שיהיה יודע שבו ענין עצמו הוא מאמתתו ומהותו נוסף ע"ע כי תוארין אינם עצמו ולא דבר יולא מעצמו בו ידע מה שידע וכן רוצה לעצמו שמעצמו הוא רוצה ומן השקר שיהיה הכונה עבדר ממנו וכן בשאי עצמו הוא חי ויכול . ואחר שהגיח הרב כי יש בדברים הטבעיים שיפעל פעולות מתחלפות בדבר אחד וכ"ש שימצא זה בחק הפועל ברצון וכ"ש שיחוייב שימצא בחקו יתי אשר יתעלה על כל ספור א"כ אין ראוי באשר אנחנו משיגים מעצמנו דברים מתחלפים בחכמה והרצון והיכולת שנאמר כי ג"כ ימצאו לו אלו הדברים המתחלפים שאם היה הדבר כן יחוייב מזה שיהיה הש"י בעל תוארים ויהיה רבוי, והנה המבארים שיש לו תוארים נוספים הוא דבר מבואר השקרות , ואולם אשר לא יבארו במאמר מבואר ובדבר מובן אלא שהוא מבואר באמונה כמאמר קצתם יכול לעצמו חכם לעצמו וכו' . הגיח משל מהפועל שהוא כח אחד ופעל פעולות רבות , כי המדבר הנמצא באדם הוא כח אחד אין רבוי בו ובו יקנה המלאכות והחכמות ובו בעצמו יתפור ויגנר ויארוג ויבנה וילמוד וידע התשבורת וינהיג המדינות ואלו הפעולות מתחלפות מתחייבות מכח אחד פשוט שהוא השכל , ואם זה נמצא בכח המדבר א"כ אין רחוק בחק הבורא שיהיו הפעולות המתחלפות באות מעצם אחד פשוט אין רבוי בו בעצם ואלא תואר בעצם אלא תואר הנמצא בספרי האלהים הוא תואר פעולתו לא תואר עצמו או מורה על שלמות שנמצא עמו : לא שיש לו עצם מורכב מעניינים מתחלפים, ואף שהמדברים אומרים שאין הרכבה בהש"י אם הם אומרים שיש לו תוארים הם אומרים כי האומרים בתוארים לא הגיאם לזה בעבור שהפעולות המתחלפות באים מעניינים מתחלפים ולכן יהיה הש"ש בעל תוארים כדברים הטבעיים וכדברים השכליי כי הדבר האחד פשוט יפעל פעולות מתחלפות כאש והכח המדבר באדם וא"כ יחוייב שכל התוארים הבאים בספרי הנביאים הם תוארי הפעולות לא תואר בעצם המתואר : מקום ספק העיר הרב ספק אח"ז ואחר אלא שהנה

אברבנאל

מגיעים בנו ממנו יח' הוא יח' אינו מתרבה בשם כי הוא עצם פשוט אחד מכל צד , כי זהו ענין התאריש אשר יאמרו אותם : והנה יבאר קצתם . יגיה קתיבה בדברים שאלה שהרב אמר שמאלה בעלי התאריש קצתם יבארו וימתו (ל"ל וימנו) התתלפים המיחסים אליו יח' וקצתם לא יבארו זה , ועשה המשל באלה אשר לא יבארוהו באומר יכול לעצמו חי לעצמו, והנה א"כ אלה ג"כ ביארו ומתו (ל"ל ומנו) אותם הד' תאריש ואין אמר הרב שאלה לא ביארו ולא מתו (ל"ל מנו) אותם אבל כוונתו כי ענין התאריש אינו כי אם יחוסי ענינים נוספים בו יח' . אלא שהוא מבואר באמונה , ר"ל שאי"ש שהם לא יאמרו זה בלשונם אין ספק שהם מודים בו באמונתם ובקבלם ותקיבתם. ואעפ"י שלא יפרשו אותם בדבר מובן במאמר קצתם אז (ל"ל תי) לעצמו יכול לעצמו , שאלו לא כפר שאמרו חכם לעצמו אבל שעשאו הוא יודע ר"ל שבו ענין עצמי מאמתתו ומהותו ובלתי שאין הרצון בו כמו שפי' הטרטוני שהוא יודע עצמו אז רוצה לא לעצמו , אבל בהפך שאמרו חכם לעצמו הוא יודע עצמו אז רוצה לא לעצמו , ולא יבארו שהם תאריש נוספים , אבל בהפך שאמרו חכם לעצמו אבל שעשאו הוא יודע ר"ל שבו ענין עצמי מאמתתו ומהותו בלתי נוסף על עצמותו , בו יהיה חי ובו יהיה חכם ויכול ורוצה , לא לומר שמעצמו הוא היותו חי וחכם ויכול ורוצה ולא דברים נרמים בו . ואחרי שבפלים הרב המשל הזה מן הדבר הטבעי , עשה משל הפועל הרצוני , והוא מאמר : אלא שהנה מקום הספק . ר"ל שבעלי התאריש

מין

קרשקש

ית' התארים והפעולות שהם שלמות לאדם : (ב) ואני אמשל לך משל בכח המדבר . הביא משלו תחלה במה שפועל בטבע ואחר במה שפועל ברצון והוא כח המדבר : (ג) לא שיש לו עצם מורכב מענינים מתחלפים , פי' לא שהם אמרו זה אבל יוצא מכלל דבריהם מאחר שייחסו לו תארים עצמיים וזהו מה שאמר הר"ם שלא בהיותם בלתי מתירים מלת ההרכבה בשם יתעלה ישולל ענינה מן העצם בעל תארים אלא שהוא מקום ספק אשר הביאם לזה והספק ההוא הוא בארבעה תארים שהם יחשבום יחסים מתחלפים והם חי וחכם ויכול ורוצה , ואי אפשר בעלי התאריש : י כמאמר קצתם יכול לעצמו וכו' . ר"ל שאלו התאריש אינם רוצים לומר כמירוש מנין התאריש אבל יאמרו זה חי לעצמו וכו' , כי כוונתם שהם מתחלפים כמאמרם לעצמו, וילנו בו שבו יתעלה מאר עצמי הוא מאמתתו ומהותו נוסף על עצמותו בו ידע מה שידע , כי כשאמרו חכם לעצמו אינם רוצים בו מדע עצמו אלא מדע שולתו לעצמו וכו' : כ ואני אמשול לך משל . עכשו יבאר מה שאמר למעלה כל שכן בחק הפועל ברצון : ל ושלא בהיותם בלתי מתירים וכו' . ר"ל אי"פ שבעלי התאריש לא יתירו לעצמם לומר שהוא יתברך מורכב מענינים מתחלפים מכל מקום ענין האמתתם בתאריש כך הוא אחר שהם מאמינים תוארים עצמיים מתחלפים וא"כ אע"פ שעוליים מלת ההרכבה עדיין לא יבטל ענינה מן העצם וכו' : מ אלא שהנה מקום הספק וכו' . ר"ל אע"פ שביארתי אלו המשלים לבעל דעת מאמיני התאריש מכל מקום עדין לא בטלנוה לגמרי : נ והוא שאלו אשר האמינו . ר"ל הספק הוא

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

לא האמינום מפני רוב הפעולות, אבל יאמרו אמת כי העצם האחד יפעל פעולות מתחלפות. ס אמנם התוארים העצמיים לו יתעלה ע אינם מפעולותיו, שאי אפשר שיחשב כי הבורא ברא עצמו, פ והם בתארים ההם אשר קראו אותם עצמיים חלוקים, ר"ל במספרם, כי הכל נמשכים אחרי הכתוב מן הכתובים, ואומר לך מה שהכל מסכימים עליו ויחשבו שהוא מושכל ושלא ימשכו בו אחר דברי נביא, והם ארבעה תארים, חי, יכול, חכם, רוצה, ואמרו שאלו ענינים שונים ושלמויות אשר מן השקר שיהיה הבורא נעדר מהם מאומה, ואי אפשר שיהיו אלו מכלל פעולותיו, וזה ביאור דעתם. צ ואשר תדעהו כי ענין החכמה בו יתברך הוא כענין החיים, להיות כל משנ עצמו חי וחכם בענין אחד, זה

אפודי

שכח מחת מומרת אמת הוא כי העצם האחד יפעל פעולות רבות מתחלפות: ס אמנם התארים העצמיים לו יתעלה. ר"ל שאינם עניינים נברראים כלל כי אילו היו עניינים נברראים והם עצמיים לו יתברך יוכל לומר אל שהבורא יתברך יברא עצמו וזה שקר, וזהו שאמר הרב שאי אפשר שיחשב וכו', לפיכך הולרכו לומר שהתארים העצמיים לו יתברך אינם פעולותיו: פ והם בתארים ההם. ר"ל מאמיני התארים העצמם מולקים במספר תאריו יתעלה: צ ואשר תדעהו כי ענין וכו', ר"ל עכשיו בא הרב לבעל דעת זה הכח וכי הם בעצמם אמרו עניינים סותרים זה לזה, והוא שידוע הוא כי אמרנו לו יתברך חכם ומי הוא ענין אחד אם גלה שהוא משיג עצמו וא"כ מי אלו התוארים הם ענין אחד, אם לא גלה באמרנו חכם אלא שהוא משיג עצמו וזה א"א כי כבר אמרו זה הכח שהתארים הם עניינים מתחלפים ואילו היה חכם משיג עצמו היה ענין אחד עם החי ולא היו מתחלפים, ואם יקחו חכם בבחינת היותו יודע אולתו ולא יהיה החי ענין אחד והחכם ענין אחר, זה ג"כ הפך דעתם כי כבר אמרו שהתוארים ההם אינם מפעולותיו ואם נבחין בחכם מצד היותו משיג אולתו א"כ הוא אחר עצמי ויהיה האחר ההוא מפעולותיו ויביא אל שנאמר שהבורא יתברך יברא עצמו וזה

שם טוב

שהיה מקום הספק אשר הביאם לזה והוא זה שאבארהו לך והוא שאלו שהאמינו בתוארים לא האמינום מפני רוב הפעולות בעבור כי הם ירגו כי מפועל אחד פשוט יבאו פעולות מתחלפות כמו שבארנו והתוארים אשר אמרנו מתוארים להש"י מצד הפעולות אינם תוארים עצמיים לו ומאמינים התוארים הנזכר כי יש לו תוארים עצמיים ואלו התוארים העצמיים א"א שיהיו מכלל הפעולות, והרגון בזה כי המדברים חשבו שהשם יש לו תוארים שהם עצמותיים לו אבל כלם הם מעצמו כמו שאמרנו חי לעצמו חכם לעצמו רוצה לעצמו יכול לעצמו ואלו התוארים א"א שיהיו נאמרים עליו בעבור הפעולות הבאות ממנו כ"א היה כן יהיה השם בורא א"ע כמו שתאמר דרך משל שהשם הוא רוצה וזה התואר הוא עצמותי לו א"א שיהיה בערך אל פעולתו כי כל פעולה אשר יפעל האל היא נברא ואם כן היה השם בורא א"ע אחר שאלו התוארים הם עצמותיים לו ואינם נאמרים בערך אל פעולתו, ואלו התוארים אשר הם עצמותיים אינם מפעולותיו אחר שא"א שיחשב שהבורא ברא א"ע, והנה אלו התוארים הם עצמיים נאלתו המדברים במספרם כי הם אומרים שהם עשרה ואם שמנה ואם חמשה ואם שלשה עשר כי יש בהם זה החלוף במספרם בעבור כי לא נמשכו אחר דעת שכלי בתוארים אלא אמרו בתוארים בעבור הכתובים, והנה כל המדברים

חשבו שיש לו ארבע תוארים עצמותיים וא"א שיהיה השם בעוד פנים, ולא נמשכו לזה בעבור שאמרה הנביא אבל בעבור שחשבו שהוא כמושכל ראשון כי יש שם שלשה דברים עצמותיים ואינם מכלל פעולותיו והם ארבע תוארים הם חי יכול חכם רוצה, והביא לזה כי השם אינו ראוי שיהיה חי וא"כ הוא חי וגם שיהיה חכם שאם לא יהיה חכם יהיה סכל והוא מושכל ראשון, וגם שיהיה לו יכולת לפעול שאם לא יהיה כן יהיה לואה, ושיהיה לו רצון לעשות שאם לא יהיה כן יהיה פועל בטבע, ובעבור שהאדם הוא חי יכול חכם ורוצה כל שכן שיהיה נחק האל, וכמו שאלו התארים הם עניינים מתחלפים כמו הם ג"כ בהש"ת, ולכן אמרו שאלו העניינים הארבעה חלוקים או שונים ושלמיות אשר מן השקר שיהיה הבורא נעדר מהם מאומה וא"א שיהיו אלו מכלל פעולותיו, זהו ביאור דעת המדברים בתוארים עצמיים. ואחר שהגיע הרב לדעתם בעל זה הדעת והורה כי אלו התוארים עצמיים אי אפשר שיהיו אלא מכלל הפעולות, וכבר יתבאר כי תוארי הפעולות אינם תוארים עצמיים ולא נאים ממנו מעניינים מתחלפים אבל יתיחסו לו בערך אל פעולותיו: ואמרו ואשר תדעהו כי ענין החכמה בו יתי' הוא כענין החיים להיות כל משנ עצמו חי, כי החיות יאמר על הכרגש החושי ועל ההשגה השכלית והשם משיג את עצמו א"כ הוא חי ואם השם יגיע את עצמו א"כ הוא חכם אם כן חי וחכם הוא ענין אחד כשנרצה בחכמה השגת עצמו א"כ חי וחכם הוא דבר אחד אחר שהחי נאמר עליו יתי' בערך אל השגה והחכמה ג"כ בערך אל ההשגה שהשם יתי' עצם המשיג

אברבנאל

שיהיה חי תואר פעולה שאם כן יהיה פועל בעצמו ויהיה בורא עצמו, וכן חכם הוא תואר עצמי לו שהוא משיג לבדו ואו והשגה בלתי נפרדת מהמשיג ואין זה תואר פעולה מגעת מאתו וכן יכול ורוצה הם תארים עצמיים כי היכולת בלתי נפרדת ממנו וכן הרצון ואין זה כמו שאמר רחום וחנון אנ כועס שהם תארי

קרשקש

תוארי בורא מהם בהיות הבורא הוא המיוחד והנכבד מתארי הפעולות כלם, אבל המתארים העצמיים הם אחדים והתחלפות המדברים במניינם, כי מהם שמו שהם שבעה שהם כמו שהבינו כ"ר בהגלת הנפש, חי, יודע, רוצה, יכול, מדבר, שומע, רואה. שאמנם אחדים לא קבלו מדבר ושומע ורואה שיהיו תארים עצמיים, לפי שחשבו שהם תוארי הפעולות, ולכן הסכימו כלם על ד' תארים חי, יודע, יכול, רוצה: ואשר תדעהו כי ענין החכמה וכו'. שלאחר בתאר הזה כ' דברים. הא', מה ראה הרב להבר החכמה והחיים והיו להחדיש בידו ולא עשה כן ליכולת ולרצון ומה הועיל הרב בזה. הב', למה אמר שהחכמה והחיים הם דבר אחד כשנרגה בחכמה השגת עצמו, כי מבלתי התחלת הגה הפיס

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נג

כשנרצה בחכמה השנת עצמו, והעצם המשיג הוא בעצמו העצם המושג בלי ספק, שאינו לפי דעתנו מורכב משני דברים, דבר ישיג ודבר אחר לא ישיג, כאדם המורכב מנפש משנת וגוף בלתי משיג, וכשנרצה באמרנו חכם משיג עצמו יהיו החכמה והחיים ענין אחד, (ה) והם לא יביטו זה הענין אבל יביטו השיגו לברואיו, P וכן בלא ספק היכולת והרצון אין כל אחד מהם נמצא לבורא בבחינת עצמו, שהוא לא יוכל על עצמו ולא יתואר ברצותו עצמו וזה מה שלא יציירהו אדם, (ו) אבל אלו התארים אמנם יחשבום בבחינת יחסים מתחלפים בין השם יתעלה ובין ברואיו, וזה שהוא יכול שברא מה שברא ורוצה להמציא הנמצא כפי מה שהמציאו ויודע במה שהמציא. הנה כבר התבאר לך שאלו התארים גם כן אינם בבחינת עצמו אבל בבחינת הברואים, ולזה נאמר אנו קהל המיחדים באמת, כמו שאנחנו לא נאמר שבעצמו ענין מוסף בו ברא השמים, וענין אחר בו ברא היסודות, וענין שלישי בו ברא השכלים, כן לא נאמר שבו ענין מוסף בו יוכל, וענין אחר בו יצרה, וענין שלישי בו ידע ברואיו, אבל עצמו אחד פשוט ואין ענין נוסף עליו בשום פנים, והוא ברא כל מה שברא, וידע ולא

שם טוב

המשיג הוא בעצמו עצם המושג אחר שאינו כאחד ממנו, שאנו מורכבים משני דברים דבר ישיג ודבר אחר לא ישיג, כי האדם הוא מורכב מנפש משנת וגוף בלתי משיג, וכן כשאמרנו חכם משיג עצמו יהיו החכמה והחיים ענין אחד אם כן לא ימצאו אלו הב' תוארים מתחלפים וזהו לא יכוונו אותו כי אם היה הדבר כן יהיה החכמה והחיים ענין אחד, אבל כוונתם כאומרם חי שהוא משיג את עצמו ומשיג שהוא משיג פעולותיו והוא היות משיג ברואיו ואם הדבר כן יהיו אלו השני תוארים בערך אל פעולותיו, וזה כנגד מאמרם שאמרו כי אלו התוארים לא יתואר בו מצד פעולותיו אלא מצד שהם תוארים עצמותיים לו יתברך ואם הם מכלל פעולותיו והם עצמיים לו ישאר הספק הקדום והוא שיהיה הבורא בורא את עצמו. ואחר שבטל אלו השני תוארים אי אפשר שיהיו עצמיים בו אלא בערך פעולותיו, רצה לבאר גם כן כשאתר התוארים שהם היכולת והרצון ואלו דברים מבוארים שיוחסו לבורא לא בבחינת עצמו כי הם לא יוכל על עצמו ולא יתואר ברצותו בעצמו אבל אלו התוארים אמנם יחשבו בבחינת יחסים בין הם ובין ברואיו, וזה שנאמר שהוא יכול בעבור שברא מה שברא מבריותיו ונאמר עליו שהוא רוצה לפי שהמציא הנמצא כפי מה שהמציא, הנה כבר יתבאר לך שאלו התוארים גם כן אינם בבחינת עצמו אלא בבחינת הברואים. ואם יתבאר שאינם בבחינת עצמו אלא בבחינת הברואים מ"מ אין לו יתעלה זוה הכף מאמרם כי אמרו כי אלו התוארים התרבע הם עצמותיים לו ואינם בבחינת פעולותיו כי אם היו בבחינת פעולותיו לא יתבאר שכל התוארים הם בבחינת פעולותיו לא בעבור זה יתחייב שיש לו תוארים נוספים: אמנם קהל המיחדים באמת, כמו שאנחנו לא נאמר שבעצמו ענין מוסף בו ברא השמים וענין אחר בו ברא היסודות וענין שלישי בו ברא השכלים וענין שלישי בו ידע ברואיו אבל עצמו אחד פשוט ואין כן יוכל וענין אחר בו יצרה אין ענין נוסף עליו בשום פנים והוא ברא כל מה שברא וידע לא בענין נוסף בו כלל, ושאלו התוארים המתחלפים אין

אפודי

שקר: ק וכן בלא ספק היכולת והרצון. עכשו יעשה הרב סתירה דומה לזו המשני מאמרים הנשתרים והם יכול ורוצה, כי ידוע לכל שהוא יתברך אינו יכול ע"מ ולא רוצה לעצמו אבל הכוונה שיכול שיברא מה שברא ורוצה להמציא הנמצא כפי מה שהמציא, וא"כ מחוייב הוא שיהיו לו אלו התוארים אחרי פעולות ואם יהיו עצמיים בו יתבדר ויבטל שנאמר שהבורא

אברבנאל

המשיג והחיים דבר אחד. וכג', כאמרו ואם לא יביטו לזה הענין אבל יביטו השיגו לברואיו, ומי הגיד זה לרב, ואולי שהם יביטו אל החכמה כי אם בכח"ר הוא יודע עצמו ובידיעתו עצמו ידע כל הדברים. ובירבמי כוונת הרב, כי זה שהיה לבוכים בחלו ד' אינם תוארים עצמיים אבל שהם תלויי הפעולות, והנה בדלון וביכולת רב הדבר מבואר שהוא יתי' לא יוכל על עצמו ולא ירצה את עצמו, כי זה ממה שלא יתיירבו אדם, אבל הם בבחינת ברואיו שהוא יכול לברוא את עצמו, ורוצה כ' את ברואיו, וגם בהכמה ראה הדבר מבואר לפי שהדברים האלה שבחיתו ד' התוארים אשר זכר לא הניחו אותם כי אם לחיותם עצמיות מ"מ שיוויר ביותו יתי' נעדר מהם, כי איך נאמר שהוא בלתי יכול לעשות בעולם בהפצו, ואיך נאמר שהוא בלתי מודיע בפעולותיו ואינו רוצה בהעשיו, אז שהוא אינו יודע ומשיג עניניו בני אדם כי כל הענינים דומים ה', אז שאינו חי, כי אם כן יהיה מת, ולכן היה אלנם מחוייב שנאמר שהוא חי לפי שאינו מת, ויודע לפי שאינו בלתי יכול, והרב לפי שאינו מודיע, ויכול לפי שאינו חלש וגוזה. והתבאר מזה שהחכמה היא בערך הזולת ר"ל שהוא יתי' יודע הדברים כלם, ויתחייב מזה שהיה יכול ורוצה מאחר שהם כפי הזולת כפי הזולת תחרי פעולות, האמנם נאמר הסכפ כתו אלא יראה ממנו שהוא תאר בפעולה כבאר התחרים, ונזה הרחמן הרב לנאר שהחכמה והחיים הם דבר אחד, כדי שבאחר יבאר שהחכמה היא תאר פעולה בהיא כידיעה אל הזולת ביוכלנו (עמה) החיות

קרשקש

פעולותיו מצד גמול טוב לאנשים או התחייבם: (ה) והם לא יביטו לזה. ר"ל שיקרא חכם מצד שהוא משיג עצמו אבל יביטו השיגו לברואיו אם כן לפי דעתם הוא תואר מתחלף וזה מה שלא יצרייהו אדם, ר"ל שיתואר ביכולת מצד שהוא יכול על עצמו וכן ברצון: (ו) אבל אלו התארים אמנם יחשבום. רוצה בו המדברים בבחינת יחסים מתחלפים כמו שביאר ואמר שהוא יכול שיברא מה שיברא ורצה להמציא הנמצא כפי מה שהמציאו ויודע בכה שהמציא, ואין אנחנו חולקים עמהם בזה שאנחנו מודים באלו הענינים אבל מצד אחר אינו כן שאנו אומרים כל משיג עצמו הוא חי וחכם בענין אחד וכן הוא משיג לברואיו מצד מה שהוא יודע עצמו, וכן היכולת והרצון אינם נמצאים בו בבחינת עצמו אמנם בבחינת הברואים, וזהו מה שאמר ר' אליעזר עד שלא נברא העולם היה הקב"ה הוא ושמו אחד, הרצון בכה שאלו התארים אשר תארוהו בו הם כולם לפי בחינת הנבראים כמו שאמר הרב במקום אחר, והוא בבחינת עצמו אין לו תואר נוסף אבל הענין הזה ברא מה שברא לא בענין מוסף על עצמו מאמתת היחס כפי מה שאמרנו בפרק נ"ב בחלק חמישי הוא שיתואר הדבר בפעולותו וזה המין מן התארים

רחוק מעצם המיוחס:

אפודי

בעצמו ג"כ. והנה נעלה הרב להתנות בערלה בחכמה המשג עצמו, לפי שאם לא היה כן לא היה ענין החיים וענין החכמה, והיו כלן משיג שהוא החכמה ומושג שהוא החיים, כמו בלדם שהנשם הוא המשיג והגוף הוא המושג, והש"י אינו כן אלא נשאר חלק יהיה זולת הנשם המשיג. אבל הוא המשיג והוא המושג הוא עוד הסשגה. והנה המדברים מאמינים שהבורא יתי' אחד שהוא בלתי יהיה בו ח"ב דבר משיג ודבר בלתי משיג שהוא החיים, אבל כלו הוא משיג. והנה אמר הרב בסם לא יביטו לזה, לפי שהמדברים אשר בחאינו בחאר החכמה, לא היה כי

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

ולא בענין נוסף כלל, ושאלו התארים המתחלפים אין הפרש, ר בין שיהיו כפי הפעולות, ש או כפי היחסים המתחלפים בינו ובין הפעולות, ת וכפי מה שבארנוהו ג"כ מאמתת היחס א ושהוא כפי מחשבת בני אדם, זה הוא אשר צריך שיאמן בהם בתארים הנזכרים בספרי הנביאים, ב או שיאמן בקצתם שהם תארים, יורו בהם על השלמות על צד הדמיון בשלימותינו המובנות אצלנו כמו שנבאר:

פרק

אפודי

שם טוב

יבלת עצמו וזה שקר: ר בין שיהיו כפי הפעולות. ר"ל כמו רחוס וחנון ושלם עשרה מדות: ש או כפי היחסים המתחלפים. ר"ל כמו חכם בורא רוצה וזולתו: ת וכפי מה שביארנו מאמתת היחס. ר"ל וכן יש תאר אחר אשר עשהו הנביאים והוא כפי היחס שיחסו לו יתי' וזולתו ענין אחד: א ושהוא כפי מחשבת. ר"ל שהתארים היחסיים הם כפי השקל והסעברה ולפי מחשבת בני אדם היחס ההוא אמתי לא לפי האמת כי יגזור מקרה שכלי כמו שבארנו: ב או שיאמן בקצתם. ר"ל לחקות להמון שהוא שלם בכל מיני השלמות:

לין הפרש בין שיהיו כפי הפעולות כאמרנו רחוס וחנון ארך אפים, או כפי יחסים מתחלפים בינו ובין הפעולות כמו חכם בורא רוצה וזולתו, וכן כל מה שביארנו ג"כ מאמתת היחס שאומרים שיש שם שהוא אדון ושהוא אב ושהוא גדול כי כל אלו התוארים כפי היחס שייחסו לו יתעלה לזולתו כי אלו היחסים ויחסוהו הנביאים כפי מחשבת ההמון ועל הכל דברה תורה בלשון וכו': זהו מה שצריך שיאמין בתוארים המזכרים בספר הנביאים, כי ראוי שיחשבו החכמים שהם תוארים לו יתי' כפי הפעולות: או שיאמין בקצת תוארים שהם לזכות להמון שהוא שלם בכל מיני השלמות, כי אנחנו מתארים אותו שהוא גדול ושהוא גבור ושהוא אדיר וכל אלו התוארים כוונים עליו יתעלה, כי גבור הוא מה שיש לו הכח וגדול הוא מתוארי הכמה ואדיר הוא מה שיש לו הכניות ופועל כגבור בחזק גדול והשם אין לו הכח, ג"כ יתבאר כמו שהשם אינו גשם כן אינו בעל תוארים ואם הנביאים יתארוהו בו השי"ת הם תוארי פעולותיו, וא"כ יתחייב שיהיה השי"י לא גשם ולא כח בגשם אבל הוא נמצא אחד:

הכלל העולה מזה הפרק כי מתמיני התוארים לא האמינו בהם בעבור שהשכל הביאם לזה אבל הביאם לזה הכתוב כמו שהביאם למתמיני הגשמות הכתובים המורים עליו, ולתת שכבר פירשו כל הכתובים המורים על הגשמות כן יפורשו מאמרי הנביאים המורים על התוארים, ואם תאמר כי מאמיני התוארים הביאם לזה ענין שכלי בעבור רוב הפעולות הבאים מאתו יתברך כי אמרו כי מאחד לא יבא אלא אחד, זה אינו אמת כי כבר אנחנו רואים כי מהדברים הטבעיים אע"פ שהוא כח אחד יבאו ממנו דברים מתחלפים וכן בדברים הרצוניים. ואם תאמר שהתוארים בתוארים העצמותיים לא הביאם לזה לא נביא ולא גזרו עליהם מצד הפעולות אמתו כי כבר התאמת כי מפועל אחד יבאו פעולות מתחלפות אבל הביאם לזה כי בתוסכל ראשון שיש לו תוארים עצמותיים לא בבחינת הפעולים והם חי וחכם ויכול ורוצה כי לא נופל הוא מבדוקיו, וכמו שאנחנו חיים ויודעים ויכולים ורוצים כל שכן הוא יתעלה לכן יהיו אלו התוארים עצמותיים לו, זה שקר גם כן כי כבר ביארנו כי אי אפשר שיהיו אלו התוארים בבחינת עצמו אלא בבחינת פעולותיו אם כן אין לו שום תואר עצמי ויהיה מעצם אחד פשוט עניינים רבים ונאמר עליו ג"כ שהוא רוצה ויכול ויודע מצד יחסו אל בריותיו ויהיה עצמו יתעלה פשוט בתכלית הפשיטות, זהו כוונת

זה הפרק העמוק ולעומקו וקושי העמידה עליו האריכנו בו כדי שיהיה מבואר למעיינים אשר בזמננו זה:

אמר שם טוב הרב הגיה כי מעצם אחד פשוט כבר יבאו פעולות מתחלפות וכי יאמת זה בדברים הטבעיים ובדברים הרצוניים, והמשל שהביא אינו נאות אל השם כי האש יעשה פעולות מתחלפות מצד המקבלים, ואמנם ה' שפעל הכל ולא נמצא מקבל מזולתו יתברך איך יפעל פעולות מתחלפות, וכן המשל שהביא מהכח הדברי כי הוא פועל בכח אחד פשוט דברים מתחלפים אבל יש לו בגופו קנינים ומלאכות רבות שבעבורם יפעל הפעולות הרבות ועשאום בכלים מתחלפים, ואם השם יתי' הוא אחד פשוט ואין לו כלי בתר שיפעל פעולות מתחלפות אלא בעצמו בתר בא הרבוי (אלא) אם לא יהיו לו עניינים מתחלפים וכל שכן כי אמר הרב בפרק כ"ב חלק שני כי גזרה מוסכמת עליה מאריסט"ו ומכל מי שהתפלסף כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב ממנו אלא דבר אחד פשוט, ואם הדבר מורכב יחייבו ממנו דברים כמספר מה שבו מן הפשוטים אשר הורכב מהם, והמשל בו כי האש אשר בו הרכבה שבין האויכות שהם החוש והיובש יתחייב ממנו שיחמם בחומו ויובש ביובשו ובכאן אמר שמכח אחד יבאו פעולות מתחלפות, ואמר בזה הפרק אשר אמרנו כי לפי זאת הגזרה אשר אמר אריס"טו לא יתחייב מן השם אלא שכל פשוט לא דבר אחר וזה הפרק אמר הפך זה כי הפועל האחד כבר יפעל פעולות מתחלפות, ואם זה הוא

רמוי

אברבנאל

כי אם נחייבו הידיעה בעניינים פעולה, ואמנם הבינו להשיגו את ברוחו והוא מ"כ תאר הפעולה כי ההשגה פעולה היא, ואחר דברי הפרק מבוארים הם. ואחרי שביארתי דברי הפרק ראיתי להעיר בו שסך אחד כולל המלים שהביא הרב, והוא שהפועל הטבעי אשר זכר כפי האויכות והפועל הרצוני, אמת הוא שעשו פעולות מתחלפות בכח אחד, אבל אין הנדון דומה לראיה, לפי שעם היות בהם הכח הפועל האחד הנה יתרבו הפעולות כפי המקבלים ובהתיות עצמם, ואיך נאמר אנחנו כן בש"י. כי הנה בהתלת הבריאה שלא היה שם חומר מקבל כפי אמונתנו, אם ראינו שפעל ועשה פעולות מתחלפות, יתחייב בהכרח שיהיו כפי רבוי הענינים אשר בו, כיון שאינם נעדר המקבלים, והמשלים שהביא הרב בכאן אינם דומים לענין הטורח יתי'. והתשובה בזה היא בב' דברים, א' שכאן לא דברנו עדיין בחדוש העולם או קדמותו, כי הוא הדבוק אשר יבא בתלת בב', אבל דברנו כאן בענין התארים כוללים נמתאמיני הקדמות והחדוש, וכראות שהפעולות שהש"י פועל בעולם הם רבות, אמרנו שלא יתחייבו בו יתי' רבוי עניינים, אבל שיעשה אותם בכחו האחד הפשוט, ואין לנו עתה לחקור אם הם בסבת המקבלים, או בלתי זה אופן הם, כי לבד זה היה דרושנו שאין רבוי עניינים בו שמו, וכן כל מה שביארנו שהתמידיות היה הדבוק לא בבריאה הראשונה הכוללת, כי חכם וחי ויכול ורוצה אינם תתרים מיוחדים בלבד לבריאה, כי אם לדברים התמידים בהמציאות. ודומה לתשובה הזאת המלה הרב בפ"ח מ"כ בשביעית משל מהשכל הפועל עת בלתי עת מכלי היות בו שמו, ושכן נאמר בהש"י שברא את העולם בעת זולת עת ובאין בו שנוי, הנשם הרב לעולמו שענין השכל הפועל הוא בסבת המקבלים שאינם מוכנים לקבל אבל הוא תמיד שופע, ואין הענין כן בבורא, והשיב הרב הרוב בזה הדבר אשר הביאותי אני כמו שתראה שמה בדבריו עם שהתשובה בעתתי בזה יותר מוכרחת מאשר נתן הרב שם. והדרך הב' מן התשובה הוא שהשפע שעשה הרב והשתדל להחיות מהפעולות הרבות שלא יורו על רבוי העניינים בפועל הוא בנוי על הנקדמה הנאמרת שמאחד הפשוט לא יתחייב כי אם פשוט אחד

והרב

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

פרק נד דע כי אדון החכמים משה רבינו ע"ה בקש שתי בקשות, ובאתהו התשובה על שתי הבקשות

שם טוב

ראוי שנדע מאי זה מתיני הסתירה הזו, ואף שנאמר כי מה שאמר עם כי מהשם לא יבא אלא דבר אחד הוא כפי דעת הפילוסוף אבל כפי דעתו מעלמות השם יבאו דברים רבים, ישאר הספק הראשון איך אמר כי האש בכח האש ויעשה פעולות מתחלפות וכן בכח המדבר כי זה שקר. וכאשר עיינתי בזה העניין אשר יש לעיין נמצאתי אשר הם בתכלית הקושי אמרתי שזה מה שאמר הרב הוא כפי דעת המדברים לא לפי האמת כי הם היו רואים כי האש היא תפעל דברים רבים, וכן בכח המדבר, ולכן הביאם להאמין בחוארים מה שרואים שהשם יתברך פועל פעולות שונים ועניינים חלוקים במה שבבר רצו בדברים הטבעיים ובדברים הרצוניים מה שזה דרכם לפי דעתם, ולפי דעתם וכל שכן שהיה זה בחק האל. ולכן תרצה שאמר הרב לאמנם אפשר שיהיה מעלה אחד פשוט אשר אין רבוי בו פעולות מתחלפות. הנה יתבאר אחר זה במשלים כי לא בזיתו באמתות אלא במשל ובעיון גם, ולכן אמר הרב גם כן כי לא הביאם למאמיני החוארים להאמין בהם למה שיראו שהשם פועל פעולות מתחלפות אלא מה שיראו בכתובים, ואמר גם כן כי הכל מסכימין כי העצם האחד יפעל פעולות מתחלפות:

פרק נד דע כי אדון החכמים משה רבינו עליו השלום בקש שתי בקשות ובאתהו התשובה על שתי הבקשות

אברבנאל

והרב הביאם בסי"ב מ"ב במאמר. ושם בוכית הרב שאין הגוים בהיות מתווכחים, ושהפועל בראון עם היותו מ' כבר יפעל פעולות מתחלפות בעבור ראונו לא מפאת המקבלים. ומזה הלך בתחלת הבראיה בהיות הפועל והבורא יתי' אחד פשוט מכל צד, ומבלתי היות שמה מקבל כלל היו פעולות רבות ומתחלפות כפי ראונו ויכולתו שהם עצמו:

פרק נד דע כי אדון החכמים. ראוי שנעמוד בפרק הזה על דברים ויושרונו לעמוד על הוצאת הרב באמת. מ', ענין הפרק וקשורו עם הפרקים אשר קדמו מענין התחלים. ב', מה ראה הרב שבבר לתחר אדונו משה בתדון החכמים ולא אמר אדון הנביאים. ג', באמור ובאתהו התשובה על ב' בקשות, והוא מאמר חוכל ומותר, לפי שאחרי זה יאמר ובאיבו האל יתי' על שתי הבחלות. ד', למה זכר הרב הבקשה שבאה בבחוא אחרונה בראתשובה והראתשובה בבחוא זכר בדבריו באחרונה. וכבר הרגיש הוא עצמו בזה באמרו והבקשה הבאים והיא אשר בקש תחלה, אבל הספיק לא יותר בזה כי אם הוא שיתה אשר בקש תחלה, למה לא זכרה תחלה. ה', מאמר אלא שהוא הערוך על מקום עיון, ואשאל הבואל אם היה המקום הזה אשר אמר שבעירו האל עליו, ידיעת עצמו, או הוא ידיעת פעולותיו, בשלון בכאן הבאנה ג' אחרי שבבר ידענו שאין בגמלא זולת האל ומעשה, ואם אמרנו שמקום העיון הוא הבאת עצמו, הנה זה בבר אמר שנמצא ממנו ובהודיענו כי עצמו לא יוצא, ואם אמרנו שמקום העיון הוא הבאת פעולותיו ותאריו, הנה בבר אמר על זה הסודה לו בתחלתו ובקשה ויועד להודיע לו תוארי בלם, שהם פעולותיו, ואין לו מ"ב הבאנה אחרת שעליה יאמר הרב אלא שהוא הערוך על מקום עיון, וגדע עם זה למה אמר מקום עיון ודעים לו לומר בשבח לו עיון לא מקום. ו', כמ"ש כי באמרו הודיעני נא את דרכיך ואדעך מורה על היותו יתי' מודע בתאריו כי בשנדע דרכיו נדעהו, ואם הבחוא אמר הודיעני נא את דרכיך, מאין הבריח הרב שאמר זה על ידיעת התאריו, כי הנה יאמר אומר שלא נאמר זה כ"א על שהוא יתי' יהיה לו מורה הדרכים ומודיעם, לא המלאך אשר זכר שיהלך לפניהם, והרב אחרי שפי' הדרכים בתאריו חזר לומר כי בשידע הדרכים ידעהו, הנה בלב דעתו מהדרכים (ל"ל מהתאריים) וחזר לדרכים. ז', בחומר שמי שידע הבורא הוא אשר ימלא תן בעיניו, לא מי שיוכל ויתפלל בלבד אבל מי שידעהו הוא הבולה המקורב ומי שבבלו הוא הבקף וכו', והדברים האלה מורים שאין הועלה מעשה המלות, ושהאור שאמתי הוא בידיעה והעיון, ומה בלע א"ב בנעבוד את ה' אלהינו בכל המלות אשר זוה לנו מעשה. וכבר אמרנו אבאים שזהו דעתו כפי מה שבלה בסוף הספרו זה בפל"ח ח"ג, עד שבר הנרבוני בפרק הזה אשר אלהנו בו ז"ל, לא מי שיוכל ויתפלל בלבד, כי הוא התפעלות דמיוני והוא אשר בו קיים הבמון גם החוצבים לחותם הגולות. מלולה לנדיק יסוד עולם רבינו מלמד לחוטיל, יעלה כן על לבו, והנה הוא לזה בדברנו הרבה על שערות המלות, ואמר שהיו בהם הגולות נפלאתי ובאחרי לוש ירא את ה' במלותיו חפץ מאד, ואין יוצא מפיו עתה הפסו. ח', באומרו ואשר בקש ידיעת התאריים ובקש המחילה על האומה ונענה המחילה, ובקש אחרי כן הבאת עצמו יתי' והוא אומר הראני נא את כבודך נענה על המבוקש הראשון, ולהיו נגדע למה הביאו הרב כל הדברים האלה ובאותן המקר הדברים הזה בזה, והיה ראוי שיאמר, אמנם בקשה שיודיעהו עצמו ואמתתו הוא אומר הראני נא את כבודך' כמו שבזה הלבון אמרו למעלה בענין התאריים, ומה לו לומר בכאן ובאשר בקש ידיעת התאריים אשר הם בבר נזכר למעלה ובקש המחילה על האומה ונענה בהמחילה שאין זה מענין הפרק. ט', אמרו בדרך המשך ובקש הראני כן הבאת עצמו, כי אין יאמר הרב שתבונת האלהים הראשונה בשאל הודיעני נא את דרכיך הוא אומרו הני אתעביר כל טובי, ומה יעשה לתשובה אשר הוא תשובה לזהודיעני נא את דרכיך, מה יהיה אל"ב זאת התשובה. י', מי הבריחו הרב שיאמר שמזה אדונו שאל בבאלה הנעים קודם שתבאתו תשובה על הבאלה הראשונה, כי אין זה מדרך הבבל, ומי כל בשר אשר שאל מאת אדוניו וקודם שיביאנו יוסיף לשאול שאלה אחרת. י"א, מה שבבר נבתפקן רבים על דעת הרב בזה, והוא שלא ימלא משאמר שבבאת עצמו יתי' היתה אפשרית למה מנעה ממנו הש"י, ואם היתה ממנעת מלד עצמה, ואם אמרנו שהיא אפשרית למה מנעה ממנו הש"י, ואם היתה ממנעת איך היה אדוננו משה שמתחבה מכל אחדה מבקש מה שהוא ממנע בעצמו. וכבר סודו בעלי המופת שבבאת מהות האל הוא ממנע, כי הבשם לא יגדר, ואמר הפילוסוף על זה אלו ידעתיו לייתיו, ואיך לא יהא אדון התבמים רבן של נביאים מה שבגיע אליו הקצון שבפילוסופים. י"ב, ביותר דברי הרב שאמר נענה על המבוקש הראשון ואמר לו אני אעביר כל טובי ואמר לו בתענה הבאלה הבנים, ולמה אמר ואמר לו ואמר לו כ"פ, אחרי שבבר אמר נענה. י"ג, אם היה ענין הסמיכה בדברי הרב ובירוקו מה יהיה ענין אומרו ונגבה על הצור, אשר בבר פירש בו שהוא אחר לגמרא יתי' שהוא צור עולמים. והנה הבחילות והבשבה בעלמותו ומהותו ומנעת לדעת הרב ואיך יוסף על הממנעות ונגבה על הצור. י"ד, אמרו והיה בעבור בבודי, והנה לדעת הרב ש"ל שיפורש כי אם לו על עצמו יתי' על דרך הראני נא את בבודך לו על ענין הסמלאות שהם שעלותיו שבקראו ג"כ בבוד בדברי הנביא, שנאמר כל הנקרא בשמי ולבבודי ברתתיו, ואם אמרנו שבבר היון בבבוד הזה עצמות הלל ואמתתו, הנה בבר אמר שה"ל שיוצג, ואיך יאמר ל"כ עתה ובבותי כפי עניין עד עברי שפיש בו הרב בפל"א מזה שיוצה אליו הטבר הלבי להבינהו, כי היה הבאת המהות עם עזר ומבלתי עזר ממנעת. ואם אמר הבבוד הזה על הבאת הסמלאות, הנה בבר הודה לו עליו הש"ם כפי אשר אעביר כל טובי ולא הבאנה שיעבור להבינהו עד אלהי ואיך אמר עתה עליו ובבותי כפי עניין עד עברי. ט"ו, כפי דעת הרב מה יהיה ענין נקרא בלור, ולמה אחר ומסך לור אם יאמר על הש"י, מלת נקרא היא ביותר שמלת בתוב לפי דעתו, והוא כי באמרו והיה בעבור בבודי ומסתיר בנקרא בלור ובבותי בחי עליך, ולמה אמר עוד עד עברי והנה הוא מלמד בזול. י"ז, אם היה שבבותי כפי עניין שעיונו שלוה אלו הענר האלהי כמו שבראתי הרב, איך אמר אחרי זה והסירותי את כפי וראית את אחורי, והנה להבאת האחורים היה ראוי הענר האלהי לא שיסירהו ממנו, כי הוא יעוור רע ובלתי נענר לזה המקום. י"ח, מ"ש ופני לא יראו והוא מאמר בזול אחרי שבבר אמר למעלה לא תוכל לראות פני, וכח שני המאמרים אחד: אולה הם הדברים שראיתי להעיר בדברי הרב ובבאותי הבבאר בפי דעתו ובראיו, יען ובינון אין ראוי שנחבור עלא ראה הרב הבתובים ולא הבסיומים לדעתו, אבל כלי בפן המבוקש אליו בהם בבר גלה אותו בדברי זה המאמר, ואחוי שנעיר עליהם כדי שנדע בשלמות בוונת דבריו עם הבאת פרקיו זה על זה שהוא מלגה אבר לזה לנו זה משם הלים האלהי בהקדמת שבבו זה: הנה הרב בפרקים אשר קדמו ביאר שה"ל לתאר הש"ש בדבר מעלמו אם עצמיו לו מקריו לו יחסיו, ובאין ראוי שיעולה בו כי אם תאר עצומותיו. ולפי שיוכל המקבה להקשות על זה מהראיו על את בבודך, ויאמר שהמאמר הזה לא ישולה, כי אם בקשת ידיעת התאריים העצמיים שיש בו יתי', לכן הבינה הפרק הזה לבוכיח דעתו מדברי מרע"ה, ויאמר שהיו בחלמות שהיו כוח שאל אל אדון הרב שהתאריים המיוחסים אליו כפי עצמו ש"ל שיעולהו בו. ובירור עוד אדוננו משם שידיעת הדרכיים זהם

וכה מפורשת בבתוב פני יולכו והניחותי לך. ואם אני אעביר כל טובי היה תשובה לזהודיעני נא את דרכיך, מה יהיה ש"ל זאת התשובה. י', מי הבריחו הרב שיאמר שמזה אדוננו שאל בבאלה הנעים קודם שתבאתו תשובה על הבאלה הראשונה, כי אין זה מדרך הבבל, ומי כל בשר אשר שאל מאת אדוניו וקודם שיביאנו יוסיף לשאול שאלה אחרת. י"ל, מה שבבר נבתפקן רבים על דעת הרב בזה, והוא שלא ימלא משאמר שבבאת עצמו יתי' היתה הבאלה בבאלה הנעים בתוך הבבל אתוניה לו מנעת מלד עצמה, ואם אמרנו שהיא אפשרית למה מנעה ממנו הש"י, ואם היתה ממנעת איך היה אדוננו משה שמתחבה מכל אחדה מבקש מה שהוא ממנע בעצמו. וכבר סודו בעלי המופת שבבאת מהות האל הוא ממנע, כי הבשם לא יגדר, ואמר הפילוסוף על זה אלו ידעתיו לייתיו, ואיך לא יהא אדון התבמים רבן של נביאים מה שבגיע אליו הקצון שבפילוסופים. י"ב, ביותר דברי הרב שאמר נענה על המבוקש הראשון ואמר לו אני אעביר כל טובי ואמר לו בתענה הבאלה הנעים, ולמה אמר ואמר לו ואמר לו כ"פ, אחרי שבבר אמר נענה. י"ג, אם היה ענין הסמיכה בדברי הרב ובירוקו מה יהיה ענין אומרו ונגבה על הצור, אשר בבר פירש בו שהוא אחר לגמרא יתי' שהוא צור עולמים. והנה הבחילות והבשבה בעלמותו ומהותו ומנעת לדעת הרב ואיך יוסף על הממנעות ונגבה על הצור. י"ד, אמרו והיה בעבור בבודי, והנה לדעת הרב ש"ל שיפורש כי אם לו על עצמו יתי' על דרך הראני נא את בבודך לו על ענין הסמלאות שהם שעלותיו שבקראו ג"כ בבוד בדברי הנביא, שנאמר כל הנקרא בשמי ולבבודי ברתתיו, ואם היה הבאת המהות עם עזר ומבלתי עזר ממנעת. ואם אמר הבבוד הזה על הבאת הסמלאות, הנה בבר הודה לו עליו הש"ם כפי אשר אעביר כל טובי ולא הבאנה שיעבור להבינהו עד אלהי ואיך אמר עתה עליו ובבותי כפי עניין עד עברי. ט"ו, כפי דעת הרב מה יהיה ענין נקרא בלור, ולמה אמר ומסך לור אם יאמר על הש"י, מלת נקרא היא ביותר שמלת בתוב לפי דעתו, והוא כי באמרו והיה בעבור בבודי ומסתיר בנקרא בלור ובבותי בחי עליך, ולמה אמר עוד עד עברי והנה הוא מלמד בזול. י"ז, אם היה שבבותי כפי עניין שעיונו שלוה אלו הענר האלהי כמו שבראתי הרב, איך אמר אחרי זה והסירותי את כפי וראית את אחורי, והנה להבאת האחורים היה ראוי הענר האלהי לא שיסירהו ממנו, כי הוא יעוור רע ובלתי נענר לזה המקום. י"ח, מ"ש ופני לא יראו והוא מאמר בזול אחרי שבבר אמר למעלה לא תוכל לראות פני, וכח שני המאמרים אחד: אולה הם הדברים שראיתי להעיר בדברי הרב ובבאותי הבבאר בפי דעתו ובראיו, יען ובינון אין ראוי שנחבור עלא ראה הרב הבתובים ולא הבסיומים לדעתו, אבל כלי בפן המבוקש אליו בהם בבר גלה אותו בדברי זה המאמר, ואחוי שנעיר עליהם כדי שנדע בשלמות בוונת דבריו עם הבאת פרקיו זה על זה שהוא מלגה אבר לזה לנו זה משם הלים האלהי בהקדמת שבבו זה: הנה הרב בפרקים אשר קדמו ביאר שה"ל לתאר הש"ש בדבר מעלמו אם עצמיו לו מקריו לו יחסיו, ובאין ראוי שיעולה בו כי אם תאר עצומותיו. ולפי שיוכל המקבה להקשות על זה מהראיו על את בבודך, ויאמר שהמאמר הזה לא ישולה, כי אם בקשת ידיעת התאריים העצמיים שיש בו יתי', לכן הבינה הפרק הזה לבוכיח דעתו מדברי מרע"ה, ויאמר שהיו בחלמות שהיו כוח שאל אל אדון הרב שהתאריים המיוחסים אליו כפי עצמו ש"ל שיעולהו בו. ובירור עוד אדוננו משם שידיעת הדרכיים זהם

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח www.daat.ac.il *

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

הבקשות, הבקשה האחת, היא בקשו ממנו יתעלה שיודיעהו עצמו ואמתתו, והבקשה השנית והיא אשר בקש תחלה שיודיעהו תאריו, והשיבו יתברך על שתי השאלות, בשיעד לו בהודיעו אותו תאריו כולם ושהם פעולותיו, והודיעו כי עצמו לא יושג לפי מה שהוא, אלא שהוא העירו על מקום עיון ישיג ממנו תכלית מה שאיפשר לאדם שישיגהו, ואשר השיגו ע"ה לא השיגו אדם

שם טוב

הבקשות, למה שכבר ביאר הרב שהאומרים בתוארים לא תחלו בעבור שהשכל הביאם לזה אלא בעבור הכתובים, וראה לבאר כי מה שנמצא בכתובים שם לו יתעלה תוארים הוא על הפעולות כמו שאמר למעלה, ולמה שנראה כי נאמרו לתשב י"ב תוארים והיה מביא לזה לחשוב שאלו הם עצמותיים כ"א היו תתרי פעולותיו לא היו י"ג, לכן ג"כ סלק זה הספק באומן שיעלה בידינו שיש בכאן נמצא ואחד בתכלית הפעלו ותשבח, ולכן אמר דע כי אדון החכמים בקש שתי בקשות ולא תחשוב כי האחד הי' ידיעת עצמו והאחרת ידיעת תוארינו שהם המקריים המגשמים ממנו אבל הבקשה האחת היתה שיודיעגו את עצמו ואמתתו, והבקשה השני ידיעת דרכיו הנקראים תוארים והם פעולותיו, ואמנם קראו אדון החכמים ולא אדון הנביאים למה שכל ההשגה הזאת הנמלאת בזה המעמד הנכבד הם כלם השגות שכליות

יורה המופת עליהם, כי מה שבקש משה הוא השגת זה הענולם כולו כי אין בנמצא אלא הלל ומעשיו, והשיבו השם ית' על אשר בקש שיודיענו תוארינו והם הדרכים והפעולות שיודיע אותו תאריו כלם שהם פעולותיו. ואמנם אמר שהם תאריו למה שכל דבר שיחלב ממנו דבר ראוי שימצא אותו דבר במקור אשר נחלב ממנו כמו שהתבאר ולמה שאי אפשר שיושג באי זה לד נמצא בפועל הראשון הדברים הבאים ממנו נקראו תוארים כאלו הוא דבר זולת עצמו ולמה שנמשכים אנחנו קוראים אותם תוארים לו והבן זה. והודיעו כי עצמו לא יושג כפי מה שהוא אלא שהוא העירו על מקום עיון ישיג ממנו תכלית כל מה שאפשר לאדם שישיגהו, והרמז בזה כמו שאמר הנה מקום אתי ונצבת על הצור, מאוד והתבונן על היות הוא התחלה שהוא המכוות אשר תגיע ממנו ליודעתו והשיג משה רבינו

ע"כ

אברבנאל

ופס פעולותיו ויוכל האדם להשיגם, והוא ל"ב החלק מהתאריס המוחריס בו יתי'. וזהו ענין הפרק וקשורו עם הפרקים הקודמים מדרוש התאריס, והביאו ג"כ הנה לבאר הקושיות שהתאריס אשר זכר בהם ש"י כי"ג מדות הם כלם תארי פעולות לא דבר אחר, וזו היא קושית הערש"ל: ולפי שמי שיאמין בתאריס לו יכיאהו אלו בעיון והסכרת לו פשוטי הכתובים, אמר הרב דע כי אדון החכמים, ר"ל אם ממשך אחר הסכרת והחקמה מי לנו גדול כמשה שהוא אדון החכמים, ואם כפי הקורה והכתובים הלא הוא משה רבינו כי הוא הרב אשר למדן, ודיו לתלמיד לעיות כרבו בדעותיו. ואין לומר שמשה בדבריו שגיאה או עוות, כי הוא נכנס בעלום ויצא בעלום בפרדס האלהות ואין אדם חולק עליו, והוא אשר רמז הרב באמרו ע"ש, ל"ב מעלת הסברת והחכמה וגם מעלת הקורה אין לאיש שנכיא ראוי כי אם מדברי אדוננו משה ע"ש. ובזיון שהוא בקש שתי בקשות, הא' הורה על התאריס המגשמים בחקו ית' ומנעגה ממנו, והאחת הורה על התאריס האמיתיים בחקו משה תתרי פעולות והוסרה לו, ומה אשר למדו ית' במדותיו, יצא לנו ל"ב מזה שא"א להתרו ית' כי אם בתתרי הפעולות בלבד. וזהו ענין הפרק והשונה הערש ב' שלכן לא אמר אדון הנביאים ואמר אדון החכמים: בבקש שתי בקשות ובאתהו האחשובה על שתי בקשות. כיון הרב בדבריו אלה לבביא שהי הוכחות בפרשה, שאחת היא שמרע"ה ב' בקשות בקש, ואמר זה לפי שבכבר יראה מהפרשה שהשאלה היתה אחת בלבד זו מה שאמר הלשונה הודיעני נא את דרכיך, ושאמר הדברים היו תוזקים כלם לאותה השאלה, ומה שאמר אחרי כן הראני נא את כבודך הוא לענין אותה שאלה עצמה, כי לפי שאמר לו הש"ת למעלה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה, ולא פירש לו מהי אותה אותו, לכן בקש ממנו הראני נא את כבודך, כלומר זה הכבוד והחסד אשר אתה עושה עמי הראני אותו עתה, הנה ל"ב סגנון הפסוקים מורה שהבקשה היתה ב' בלבד, עם היות שבקש שלשה דברים ואולי יתחוור חוזב שלזו כן, לגלה שהבקשות הם ב', הא' הודיעני נא את דרכיך ועל כן באה התשובה בלתם פני ילכו והניחותיך לך, והבקשה הב' היא אומר אם אין פניך הולכים אל הענינו מזה, ובאה התשובה בלתם גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני, והבקשה הב' היא אמרו הראני נא את כבודך, ובאה התשובה בלתם ואאמר אני אעביר כל טובי, הנה ל"ב ג' בקשות בפרשה. והנה הרב לא נחר בא' מאלה הדעות לא בהיות הבקשה ב' בכל הפרשה ולא בהיותה שלש בקשות, ולהיות פוכל ומכתיש ב' הדעות האלו אמר בקש ב' בקשות, ר"ל אינם אחת ולא שלש כי אם שתים. והנהתה הבנים היא באמרו ובאתהו התשובה על הב' בקשות, ר"ל שעם היות שאחרי הודיעני נא את דרכיך באה התשובה בלתם פני ילכו והניחותיך לך, אין זאת התשובה לאותה שאלה ולא ג"כ גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה תשובה הבאלה הבינה, אבל אחרי שמגרים בכהוב שהי בקשות, והם הודיעני נא את דרכיך והראני נא את כבודך, לא באה התשובה על שתיהם. ובזה גלה הרב שהבסוקים הקודמים בכן בין הבקשות הל' הבנים, אינם תשובה לבקשת הדרכים, כי הנה התשובה לא באה כי אם אחר הראני את כבודך, וזהו מה

*) עיין כראש ספר בבאור מלות סודות, ד"ש על מה שהוא עליו.

שביון בתמאר ונתאהו הסתובה על שתי הבקשות, והתחרש בזה הבעלה ג': והנה זכר הרב הראשונה הבקשה הבנים שהיא ידיעת עצמו ואמתתו וזכר נאחרונה הבקשה הראשונה שהיא ידיעת התאריס אשר זכר בהם ש"י כי"ג התאריס הנמנעים בתקו, ואח"כ זכר תתרי הפעולות שראוי שישלחו בו ית', כן זכר כאן הראשונה הבקשה שמנעה ממנו ע"ש. לפי שהיה הייותר עצמית ומבוזנת כפי הבנוזה הראשונה, ואחרי כן זכר הבקשה אשר הודה לו והוסרה אליו שהיא התר הפעולות, עם היותו שמשה תלונגו בדבריו זכר זאת הראשונה כפי הדר הלמוד שהוא תמיד מן הקל אל הקשה, והוסרה בזה הערש הד': והשיבו ית' על שתי השאלות. ביאר הרב בסיתה הסתובה האלהי' בשיעד למשה שיודיעהו תאריו כלם ובגלה לו שהם פעולותיו, והנה לקח זה ממה שאמר, אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחנתי אתר אשר אחנן, ובאר שהם פעולותיו, כ"ש ותמתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, ובל זה היה דרך ייעוד שייעדו ית' שיודיעהו כל זה. אמנם בתשובת השאלה הב' לא אמר ייעדו שיודיעהו, כי עצמו לא יושג לפי שזה שיודיעהו לו ית' מיד באמרו לא תוכל לראות פני, ואין זה מבלל שייעוד אשר לא בפרשת שסל לך שני לחות אבנים, כי זה ממה שהודיעו לו מיד לשעתו, ולא"ל הרב והודיעו כי עצמו לא יושג על מה שהוא עליו"), והתבונן אמרו על מה שהוא עליו שאמרו הרב, לתחיר קושיא תמול בנגדו, והיא שאחרי שהמציאות והמהות בו אחד הי' כמו שיבא בפרקים אחר זה, והיה שאמיתותו מבוזר נגלה לכל אדם, כמו שביאר בפס"ג מזה החלק, ותחייב שמהותו יהיה נודע ג"כ ונגלה לכל אדם, ולהשיב לזה אמר הרב כי עם היותו שמבוזר ונגלה לכל אדם שהוא נחלא, ועלמותו עצם ומהותו מהות אלהי, הנה אוזן המציאות והמהות הבזה לא ידענו אותו, אבל ודעו בלבד שהוא נחלא ולכן אמר כי עצמו לא יושג על מה שהוא עליו, ר"ל על זה שהוא בעצמו בפי אמתתו: אלא שהוא העירו על מקום העיון. כיון הרב בנאמר הזה שמשה לדונו בקש ב' בקשות והם השגת המהות בעצמו, והשגת הפעולות בפני עצמן, ובפס"י הודה לו בא' וגלה לו שהאחרת היא נמנעת בטבעה, אבל הוא יתי' מעצמו בעיר למשה על מקום עיון, ר"ל מדרגת עיון אחד בהוא לא שלל עליו, שממנו ישיג תכלית מה שאפשר לאדם שישיגהו ממה שהוא אדם ואשר הוא בשיג מרע"ה בזאת המדרגה לא הסיגו אדם לפניו ולא לאחריו. ואמנם מה שעניין בא', הנה הוא בעיר עליו בפי"ו בתחלה לזר לאומר בזור בסוף הפרק ל"ג ונצבת על הצור הבעון ועמוד על ההבונגות הזיהו יתברך בתחלה שהוא אשר תגיע ממנו אליו, כמו שביארנו הנה מקום אתי ע"כ. ר"ל שהמדרגה העליונה אשר הש"ש העיר מעצמו ונצבת ועליה אמר הנה מקום אתי, שפי' בא"ת שהיא מדרגת עיון והשקפת שכל היה אומר ונצבת על הצור ר"ל יושיב אין בש"ש בתחלת שעולה ובסוף פועל ומחדש אותו, ואיזה מתחת אשר לתקב"ה עם הבולם שאינו לא הבנת מהותו ולא הבנת תתרי פעולותיו שהם הנמצאים בפני עצמם, כי אם הבנה ג', והיא אין מתחייב ממנו הבולם ולהיותו מדרגה עליונית ומבקה לא בעיר עליה בהקב"ה העירו עליה, אמר הרב אלא שהוא העיר: על מקום עיון כי רמז באמר מקום עיון אל הסוף הנה

מקום

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

אדם לפניו ולא לאחריו . אמנם בקשתו ידיעת תאריו הוא אומרו , הודיעני נא את דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך , והסתכל מה שנכנס תחת זה המאמר מענינים נפלאים , אומרו הודיעני נא את דרכיך ואדעך , מורה על היותו יתעלה נודע בתאריו , כי כשידע הדרכים ידעהו , ואומרו למען אמצא חן בעיניך , מורה על שמי שידע הבורא הוא אשר ימצא חן בעיניו , לא מי שיצום ויתפלל לבד , אבל כל מי שידעהו (עיין בפרק י"ח מזה המלק) הוא הנרצה המקורב , ומי שסכלו הוא הנקצף בו המרוחק , א וכפי שיעור החכמה והסכלות יהיה הרצון והקצף והקרוב והרחוק , וכבר יצאנו מכוונת הפרק ואשוב אל הענין , וכאשר בקש ידיעות התארים ובקש מחילה על האומה ונענה במחילתם , ובקש אחר

שם טוב

ע"כ ממנו יתעלה מה שלא השיגו אדם לפניו ולא לאחריו ובעבור זה נאמר עליו אדון החכמים . אמנם בקשתו ידיעת תוארייו הוא אמרו הודיעני נא את דרכיך ואדעך הרצון בזה כי אמר הרב כי התוארים הם הנקראים הדרכים והם הפעולות הבאות מאתו ויוחסו כשני תוארים כי התואר הוא נמצא בתואר . והסתכל מה שנכנס תחת זה המאמר מענינים נפלאים , רא"שזה כי אומרו הודיעני נא את דרכיך ואדעך תורה על היותו נודע בתוארייו כאלו הפעולות הם נמצאו בו כי כשידע הדרכים והם הפעולות ידעהו . שנית הורה למען אמצא חן בעיניך מורה על כי מי שידע הבורא ימצא חן בעיניו ובזה יקרב לפני הבורא כי הוא השכל ובעבור זה נאמר באדם נעשה אדם בצלמנו לא מי שיצום ויתפלל בלבד , כי זכוך המראה לא יועיל אם לא יפותח עליו הצורה כי בלא דעת נפש לא טוב ואם שא"א פתוח הצורות במראה אם לא בזיכוך או לטיוח , והנה מי שידעהו הוא הנרצה המקורב אל השם ומי שסכלו הוא הנקצף המרוחק ממנו וכפי שיעור החכמה והסכלות יהיה הרצון והקצף והקרוב והרחוק , ואמר הרב כי זה היוו מכוונת הפרק כי זה יתבאר אחר זה : ובאשר בקש ידיעת התוארים ובקש המחילה על האומה ונענה במחילתם ,**

אפודי

פרק נד א וכפי שיעור החכמה והסכלות וכו' , הנה הרב ז"ל גלה בכאן סוד גדול ובמקום אחר עשה הרב מזה סוד, וזהו אמרו הנה ואין זה כוונת הפרק, שבכל מקום

הרגון

אברבנאל

מקום אחי , והוצרך בזה הטעם כ' : אמנם בקשתו ידיעת תאריו . עתה יבריע הרב מן הכתובים מה שהיתה בכיאור זה הענין , והכריע הבקשות בפי סדר הפרשה , ולכן זכר ראשונה ידיעת התארים , ואמר שלא היה אחר זכר כי אמרו הודיעני נא את דרכיך , והנה הכריע הרב שהדרכים אחר זכר הם התארים שהם אמתר ואדעך , ואם היו דרכיו ממש אף שיודיעהו הדרך אשר ילכו במדבר , איך ימשך מזה שיגיע ידיעתו והבנתו . אבל בהיות הדרכים התארים הוצרך לומר ואדעך כפי שהוא יתי' יודע מפעולותיו , וז"ש הרב מזה על היותו יתי' יודע בתאריו כי כשידע הדרכים ידעהו , להיות אותם הדרכים התארים אשר יסודתו הש"י הם , ונקראו דרכים כפי שתואר הפעולות הם דרכים להשגת הש"י , כי הוא נודע מפעלותיו , ולכן הזר הרב לומר כי כשידע הדרכים ידעהו , ולפי שהיה קשה לזה אומרו למען אמצא חן בעיניך , כי איך יהיה ידיעת התארים מביאה למציאת חן . לכן אמר הרב שתואר למען אמצא חן בעיניך אינו חוזר לשוויעני נא את דרכיך , אבל הוא חוזר אל אומר ואדעך , ר"ל שהיה מבקש לדעת הש"י בעבור שימצא חן בעיניו , וז"ש ואומר למען אמצא חן בעיניך מורה על מי שידע הבורא הוא אשר ימצא חן בעיניו , והוצרך בזה הטעם ר' : לא מי שיצום ויתפלל בלבד כו' . אמרתי לבסוף מעל הרב הלזות כני ישראל שני דברים, בזה הלשון . א' , שהיה דעתו בזה שמי שיצום ויתפלל ואינו יודע למי הוא מתפלל וזה , לא ידועה משרשת ולא ידועה מקובלת ע"ד אמונה, כי אם שעושה המצות מפני שראה שכן עושים אותם בני אדם מבלתי שידע התכלית בעשייתם , סגה זהו באמת מרוחק מהש"י ונקלף ממנו, ועליו אמר הנביא ותהי ראתם יראתם מצות אנשים מלומדה (ישעה כ"ט י"ג), וז"ש הרב לא מי שיצום ויתפלל בלבד, ר"ל שיש בידו גוף המצוה והיא מבלתי נפש שהיא הטוב והידיעה למי עובד , אבל מי שיצום ויתפלל וידע למי הוא מתפלל מצד האמונה והידיעה המקובלת בכל הימים אשר בשם ישראל יכונה , הנה ראוי שנאמר כי אלהים קרובים אליו כפי דרך הרב ודבריו . וב' , שלא נא הרב לשולל שלא יהיה אדם קרוב לאל במעשה המצות , אבל אמר שני דברים להתקרב האדם לבוראו אם במצות המעשיות, ואם בהמונות והידיעות . ואמר הרב שלא ימצא חן בעיני השם הלא המתפלל לבד , שהוא בדרך הא' . כי בזה כבר יסכימו הכל , אבל גם כפי שהוא חוקר השני , והוא בהמונות ובדעות יתקרב לבוראו , וכפי אותו הדרך כל מי שידעהו הוא הנרצה המקורב ומי שיסכל אותו הנקלף והמרוחק ממנו , וכפי בעור החכמה והסכלות יהיה הקרוב והרחוק . ולא הזר לדבר הלזה והתפלה ולומר שהוא ימצא חן בעיניו , לפי שלא היה בו הדרוש וכבר הסכימו עליו הכל , אבל היה עניינו לבאר שימצא חן מי שידעהו כמ"ש עה"ר ואדעך למען אמצא חן בעיניך כי בזה היה דרושו . ואמנם בפ"ח בחי"ג בהגיעו אליו בעיה תבאר שאין בדבריו עשות ולא שביאה מלבד מה שהעיר עליו האפודי בהקדמה בשרו בדבקוק , והוצרך בזה הטעמה ז' : ובאשר בקש ידיעת **התארים וכו' והוא נענה וכו' . הנה הרב קודם שיאמר שהנקשה**

הרב כאלה בפסוק הראשון גם את בנוהך , וזה להביא למה שהיא שיסוף נגדו, אם באותם הכתובים שבאו באותם השאלות אם אין פנין הולכים , ומפה יודע מיהם , גם את הדבר אשר דברת אעשה , ואמר שלא היה דבר מזה הטובה לענין הדרכים שאל בקשה הראשונה , אבל בקשו בשבוקים ולרשם היה כן , שבאשר בקש ידיעת התארים שהיה זה באמרו הודיעני נא את דרכיך , אמר אליו יתי' פני ילכו והניחותי לך . ובכר כתב הרב בפ' ל"ז מזה באחלק שפנים יאמר על הטעם כמו ופניה לא היו לה עוד , ובמזה הפתוח הוא פני ילכו והניחותי לך , כאלו יאמר יתי' כאשר שאל לו ידיעת התארים אל הראוי בטעת בעם , פני ובעטי ילך ואז והניחותי לך בענין ידיעת התארים אשר שאלת , ובאשר ראה אדון הנביאים הדברו יתי' ושהודה לו אח בעשו , הביאו אם אין פנין הולכים אל הענוו מזה , והיא בקשת המחילה על האומה , לפי שנתגלגלו הדברים והוצרך לשאול עליה בעבור מה שאמר לו פני ילכו , ומזה הדוגנו משה ושאל על הכבוד באומר הראני נא את כבודך , לפי שהיה בוודאו לשאול כ' הבאות בא אחד , ידיעת הדרכים וידיעת הכבוד , בשם בחי חלקי התארים אם המהות הכל ועצומותו וגם מתארי פעולותיו, כדי בהנאותו התשובה אי זה מהחלקים אלה תפארי , ואי זה הוא נמנע , ואז נענה על המבוקש הראשון , שהוא הודיעני נא את דרכיך , והיתה התשובה אני אעביר כל טובי , ועל מבוקש הכבוד היתה התשובה לא תוכל לראות פני , הנה א"כ הוצרך הרב לומר ואמר בקש ידיעת התארים , לתת זוכר לאותם הכתובים אשר באו בין שתי השאלות , ואמר ובקש אחר זה הבנת עצומו , לפניד שהיה בזוונת משה לשאול שתי השאלות יחד כדי שהבאותו התשובה אי אז מהמה שהבאים ואי זו מהמה ממנעת . וכזה הוצרך ההערה ר' שהוא מעורך הלבון וייאמרו , והערה ט' ל"כ מפני ילכו והניחותי לך שבכר הביט עליה הרב בשתוף פנים באותו פנ"ו אשר זכרתי , וג"כ הבטרה עבירות למה שבאל השאלה כ' קודם שבאותו התשובה על הראשונה : ואמנם איך שאל אדונו משה ידיעת המהות הראוי בהיותו ממנע משלת עצמו . כבר כתב עליו הרב ר' חסדאי בספרו שאינו ראוי שיהיה בתראה הנבואה ידיעו הש"ת לגבות אמתת הענינים בדרך שואל ומשיב , וכדי שידע משה מה הם התארים שבאשר לבבל האמונה להאר הם הש"י והבטיחם ברוחה לא תראו (ע"ל לו בחלו) היה שואל על ג' הראלים חלק הפעולות ואלק המהות , אי זה מאלו הדברי ומותר בחנו יתי' , והודיעו בדרך הטובה שידיעת הפעולות הבפרטיות וידיעת עצומותו נמנעת . ולפי שנודע שהדוגנו משה בקש הבקשות האלה שהיהם , ואמר שבהיותו יודע שבהבנת המהות נמנעת , הנה בקש עליה, לא יתבאר שזוכה אל הבנתה הטיא אחרי שהיהה בלתי אפשרי , כי אם כדי שהש"י יעשה עליו הבנתה אחרת כל מה שהיה אפשרי בתן הבנל לקבלו, כי כמה פעמים יבקש אדם מחדונו בני דברים כדי שיודה לו אחד מהם , וכן היה בזה ג"כ, כי הוא ע"כ שאל מה שהיה בלתי אפשר והודיעו יתי' שא"ל להשיבו , אבל נתן לו מדרגה בלא שאל עליה , וסותרה בזה הטעמה י"ל : והסתכל בדברי הרב כאמרו נענה על המבוקש**

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

אחר כן השנת עצמו יתעלה, והוא אומרו הראני נא את כבודך, נענה על המבוקש הראשון, והוא הודיעני נא את דרכיך ונאמר לו אני אעביר כל טובי על פניך, ונאמר לו במענה השאלה השנית לא תוכל לראות את פני וכו'. אמנם אמרו כל טובי, הוא רמז להראות אותו הנמצאות כולם, הנאמר עליהם וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ר"ל בהראות אותם לו שישיג טבעם והקשרתם קצתם בקצת, וידע הנהגתו להם איך היא בכלל ופרט, ואל זה הענין רמז באומרו בכל ביתי נאמן הוא, כלומר ב שהוא הכין מציאות עולמי כולו הבנה אמתית קיימת, ג כי הדעות שאינם

אפודי

שאמר הרב ואין זה כוונת הפרק רומז לדבר מה: ב שהוא הכין מציאות עולמי כלו הבנה אמתית קיימת. ר"ל כי מרע"ה לא השיג בשלמות הגדלים ואפילו הסכל הפועל לא השיג בשלמות כי הוא נמנע לכל בעל אמר רק הכין מציאות עולמו, ר"ל הבשמי, והשיג אחי' עצם אמר הגלגל מה שאין בכח לשום חכם ופילוסוף, וכמו שפי' הרב בפי' ל"ז מזה החלק לפי דעת אונקלוס: ג כי הדעות שאינן אמתיות לא יתקיימו, ר"ל

שם טוב

הרצון בו כי בידיעת התוארים ידע האדם שרוב פעולות הבשר הם חגיגה ורחמנות ולכן בעבורם נענה במחילתם. אח"כ נקש הבנת עצמו יתברך ואמר הראני נא את כבודך ונענה על המבוקש הראשון וכו' אני אעביר כל טובי על פניך, ונאמר לו במענה השאלה השנית לא תוכל לראות פני. אמנם אמרו כל טובי רמז להראות אותו הנמצאות כולם כולם טוב כמו שאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ולפי שהעוב הראה לו קצר של תפילין וידע גם כן הנהגתו איך יתן לכל מה שהוא צריך על צד השלמות ועל צד היופי ואיך הטוב בא ממנו והרע במקרה וכו"ו ידע בידיעה כללית ובפרט בכל נמצא ונמצא: ואל זה הענין רמז באומרו בכל ביתי נאמן הוא, כי הבית הוא מציאות זה העולם שהוא בית אל והוא השיג כל מה שזה הבית מקרני ראמים עד ביצי נמנע ידע זה בידיעה אמתית קיימת וזהו הנרמז נאמן הוא כי הדעות שאינם אמתיות לא יתקיימו כו, ר"כ התבאר כי מה שנקש ידיעת הדרכים שהם התוארים הם הם הפעולות כי כבר אמרנו כי על מה שאמר לו הודיעני וכו' נאמר לו

אחי

אברבנאל

ממבוקש הא' ונאמר לו במענה השאלה השנית, כי הנה העיר הרב בזה על ענין יקר מאד, והוא שכנה מצאנו בכתובים האלה אמי"ות שאין בהן עוזך, וזה כי הקב"ה שאל משה הראני נא את כבודך ואתה השבתה ויאמר אני אעביר כל טובי, ואחרי זה אמר ויאמר לא תוכל לראות פני, ואין ספק שיאמר שפני הזה אין לו ענין וזה ראוי שיאמר ורחמתי את אשר אחנן ולא תוכל לראות פני, אבל מאשר אמר ויאמר ויאמר מורה שבאו אמירות על ב' הטובות, כי הנה באומרו ויאמר אני אעביר כל טובי הוא הטובה הבשמי, ויאמר לא תוכל לראות פני הטובה הנפשי ב', ולא נא זה הלשון ויאמר אלא להבדיל ביניה ובין הראשונה, ואל זה כיון הרב באומר נענה וכו' ונאמר לו ונאמר לו במענה הבשאלה הב' לעביר כל טובי ויאמר ויאמר בארבעה. ומעתה זה המלא אחרי ב' הטובות הנה ויאמר ה' הנה מקום אתי, ויקשה למה אמר בהקבוץ הזה פעם ג' ויאמר, ולמה יוסף המאמר הג' הזה אל ה' בדרוש הקומר בזה המאמר עצמו אחומר המאמרים האחרים, אלא שהיה ענין זה שהב' מאמרים הראשונים היו הטובות בשני הבקשות שבקש משה, ולכן נאמר בהם ויאמר ויאמר, ואמנם המאמר הג' שהוא הנה מקום אתי היה המדרגה הג' שבעיר הקב"ה עליה, ולא אחל הוא לאותה מעלה, ועליה אמר ויאמר ה', הנה כי הוא מעלתו הגדולה על זה, ולזה אמר ב"כ הנה מקום אתי, ר"ל הנה יש אתי מקום מדרגת עוזן לאתה לך שאתה לא אחלת עליה, והיא אשר זכרתי, והזהרתם עם זה שהעבר כי"ב: ואמנם מה הוא ענין ונענה על הצור, ובבר בארנו הרב בפי"ז כמה שזכרתי באמר הבשן ועמוד על הבהונות היומו יח' בהתלה, ואין פירושו שעמוד ויתיצב ע"ז לשבונו, כי לא המלא בכל הכתובים שעשה הרב בחלת יצב לא נזב שיאמר הבתיצבות על הבצה, אבל ענינו שבאשר יגיע לבצה אותה המדרגה שהמר באומר הנה מקום אתי, והיא הבצה אל אין יעבור משם ולא יסליג הקו, כי עד שם יהיה אפשרות לבכל הבתנועי לקבל, לא יותר מזה דבר בענין המהות, וזהו אומר ונענה על הצור ר"ל עד פה הבצה ולא הוסיף, ובפה הנאמן גלוי שבכל והתיצב והעמוד במדרגה הבצה לא יעבור מזה, לפי אמה הבעלות ולא הבעבור אחר מתנו לעיין בענין הבכבוד שהוא המהות הבלהי, ויתחייבו אליך מקרי המאמר ובפנוו, וז"ל ויה בעבור כבודי, והבעבר הזאת היא מאותו הקוף שהבית הרב בפי"ח מזה המלא ל' שיאמר על כל דבר שיבליג הקו ויעבור גבולו כמו בגבר עברו יין (ע"ק), ויהיה פי' הכתוב הזה ויהיה בעבור כבודי, ר"ל הבהפלגא והבעבור הקו ובגולן לעיין בבכבודי שהוא המהות, הנה הנים אותה בעבר בלרות ושיה מקרי הבוף, כמו שבתה כוונתו בפרק כ"ח ז"ל, ובכל אדם שלם עם הדבק שבלו המה שבתבעו שיעיג ויבקש הבנה אחרת עליה הבקשה שבאתו לו ימות, וזהו נקרא הצור כי נקרא מגזרת מקרה, ועור לינו נאמר בבלן על אחל יח' כי אם על המאמר, וכמו שבויאר הרב שקוטו בפי"ו בכוזר ובפי"ז בבא אחריו. ויהיה

המדרי

ר"ב ונלבת על הצור נאמר על הב"י צור עולמים, והצור המבר בנקרת הצור הוא שהוא אחר שהוא הסר לו הלבן שיבראו ממנו שהוא לא המומר, והנה אמרו ובמהיך שיהם הדבר לשם בהיותו הבדלה המחר, לפי שבשי"ו הוא בבה הראונה לבל הדברים, ולכן יוותהו אלין גם הדברים הבעבייים, וכמו שבתה הרב בבת"ת מת"ב. הנה ר"ב בלו בארבעה ג' פעמים ויאמר כנגד ג' מדבנות הבשבנות, ר' נמנעת מבלת עלמה ור' הבבריה בבני עלמה, ור' נמנעת מגד הבבריה מגד, כי היא נמנעת שהוגג מבלו עור אלהי, והיתה הבבריה הבנה עם בעור הבלהי ולא בלהו, והיא אחר הער עליה הב"י, ולכן בבוף המראה אמר לו הקב"ה ע"ד כלל ובכותי בפי עליך עד עברי, והנו כנגד הבבנה הבית אחר בעירו הב"י עליה בהיותה בה בהלוות אלוו בעור הבלהי, וכנגד הבבנה הבבבריה בעצמה שהיא ידיעת הדרכים אמר והבסרותי את בפי ורואית את אחורי, ר"ל מבלי עור אלהי הראה בעולותיו בשם הדרכים הבתוארים ממני, לפי שידיעת הבמלאים היתה הבבבית בתק מבה רבינו בפי גודל שכלו ושומק הבנתו עם הער הבנוהיי אחר בו, אמנם הבבנה הג' לא הבסיק בכנהו אלוה אם לא על דרך בם והוא הער הבלהי, וכנגד הבבנה האחרת שבית נמנעת בעבעה, אמר ואני לא יראו: הנה הבהראו הבתוארים בלם כבי דעת הרב ובראוו, ובותרו לדעתי הערה י"ג שהיא בפי' ונלבת על הצור, והבערה י"ד שהיא בענין ובזה בעבור כבודי, והבערה ט"ו בענין נקרת הצור, והבערה י"ו בייחוד בבזה הראה בבאמר ובזה בעבור כבודי, והבערה הי"ח אחר בבבבל ואני לא יראו: אמנם אומרו כל טובי כו' אחרי שבבלוה הרב לבאר הבבבנה אחר הא נמנעת מגד בעבעה, חזר לדבר הבבבנה הבבבריה אחר בבם בידיעת הבתאים שבבה בדרכים, לבוכית שבבה בעולות בבורות, ולפי שיקבה לזה אמרו אחי בעבור כל טובי, ואין יאמר טובי אחי בעולות, לכן אמר הרב שטובי יאמר על הבמלאות, כי הנה בבעבה הראתיים אחרי בבוריי הבבראים כלם אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ולפי שהטוב והבמלאות יאמרו על ענין אחד כמו אדבר הבילוסוף, ובאר שבבלוה בהבבנה הזאת בענני הבמלאות והבקרבה בקבה בקאתם, ר"ל הבקבר אשר יש לתתאונים עם הבעלוונים, שהבעלוונים מבניגים בכבה ומתיריבים הבוזה והבבבה, והבהבגבו הו' לבם אין אין היא בכלל ובבבה, לפי שבבה"י הוא מבנית הבמלאים מבבה בפרנו ובבם הבבלים הבבבלים הבוזבהים והבלבנים ג"כ. ומין האדם וכ"ש האומה הוראלים הם מוזבתים בפרנו והמורכבים הבבלים מוזבהים בכלל לשמירת מוינבים, גלה שבבה הענין רמז באומרו בבבה בכל ביתי נאמן הוא, כי בית הלל הוא קצר המלאות וכללותם, ומבה הוא נאמן בכל זה לפי שהיה מציג אמתתם. והתאודי כתב שבמ"ש הרב הנה שבות הכין מציאות עולמיה, גלה שבבה ע"ה לא השיג הגדול הבגדול, ושבבנתו הוא בעולם הבשמיי בלבד, אם

המדרי

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

שאינם אמתיות לא יתקיימו, אם כן השגת הפעולות ההם הם תאריו יתעלה אשר יודע מצדם ד והראיה על זה שהדבר אשר יעדו בהשינו אותו הם פעליו יתעלה, היות הדבר אשר הודיעו תארי פעולות גמורים, רחום וחנון ארך אפים ורב חסד וכו', הנה כבר התבאר כי הדרכים אשר בקש ידיעתם והודיעו אותם, הם הם הפעולות הבאות ממנו יתעלה, והחכמים יקראום מדות, ויאמרו שלש עשרה מדות, וזה השם נופל בשמושם על מדות האדם, ארבע מדות בהולכי לבית המדרש, ארבע מדות בנותני צדקה, וזה הרבה. והענין הנה אינו שהוא בעל מדות, אבל פועל פעולות דומות לפעולות הבאות מאתנו ממדות, ר"ל מתכונות נפשיות, לא שהוא יתעלה בעל תכונות נפשיות, ה ואמנם הספיק לו זכרון אלו שלש עשרה מדות, ואף על פי שכבר השיג כל טובו ר"ל כל פעולותיו, ו כי אלה הם הפעולות הבאות ממנו יתעלה בחק המצאת בני אדם והנהגתם, וזאת היתה אחרית כוונת שאלתו, כי סוף המאמר ואדעך למען אמצא חן בעיניך, וראת כי עמך הגוי הזה, כלומר אשר אני צריך להנהיגם בפעולות אלך בהם בדרך פעולותיך בהנהגתם, הנה כבר התבאר לך כי הדרכים והמדות אחד, והם הפעולות הבאות מאתו יתעלה בעולם, וכל אשר הושגה פעולה

שם טוב

אני מעביר כל טובי והטוב הוא כל זה המליאות אשר אמר עליו הנה טוב מאד. והמופת על שהדבר אשר יעדו בהשגה הם פעולותיו היות הדבר אשר הודיעו תארי פעולות גמורים, והנה כבר התבאר כי הדרכים אשר בקש ידיעתם בהודיעו אותם הם הפעולות הבאות ממנו, ואם כן יתחייב מזה שלא יהיה השם בעל תוארים עם שמגלה בתורה שהוא רחום וחנון וארך אפים. ואף שהחכמים קראו למלו מדות הנה אינו שהוא בעל מדות, ואמנם שהוא פועל פעולות דומות לפעולות הבאות מאתנו הם המדות כי הוא יתעלה אין לו תכונה מתכונת הנפש, ואמנם לספק השני האומרים שאם היו אלו פעולות הש"י לא היו שלשה עשר אבל הפעולות הם רבות עד אין מספר לכן אמר כי מה השיג כל פעולות השם אבל הספיק לו זכרון אלו השלשה עשר למה שאלו הפעולות הבאות מאתו בחק המצאת ב"א

אפודי

מפני מה אני אומר הנה אמתיות קיימת כי הדעות הבלתי אמתיות לא יתקיימו בנפש האדם אבל ישכחם במעט שנה: אמתיות. ר"ל מגדר אמתת שבאר: ד והראיה ע"ז שהדבר וכו', ר"ל הראיה שבכלל פעולותיו ית' הם תאריו הוא שהדבר אשר ייעד הש"ת למשה שיגיע הם הפעולות באמרו כל טובו ולא מלאנו שהשיג מרע"ה רק י"ג מדות שהם תארי פעולותיו א"כ מבואר הוא שבכלל פעולותיו ית' הם תאריו: ה אמנם הספיק לו זכרון וכו', ר"ל אחר שאמרנו שמרע"ה השיג כל האמצאות שהם טובו יתעלה ובאלו שתאריו ית' הם בכלל פעולותיו, מ"מ מפני מה לא הזכיר הפסוק על דרך כללות כל האמצאות ולמה לא זכר רק הי"ג מדות: ו כי אלו הם הפעולות וכו'. ר"ל והשיב הרב שעקר שאלת מרע"ה היתה שידע איכות ההנהגה לעם ובכלל אלו הי"ג מדות הוא כל מה שראוי בענין

אברבנאל

שאמרו הנפסד ולא הנמיציו האלהי, ושלכן אמר הרב מליאות עולמי בל' יחיד, שהם המדות הראלהיות כמו שהביאו בפל"ז בשתוף פנים. ותשלא מדברין, כי הנה הדעת הזאת שזכר הרב טוב מאד, ודוע שהכתוב בזה על כל האמצאים נאמר, עליהם ותתהוויה אמרו נברא אמר ברא אמים, וכמו שכתב הרב שהמלאכים הם מבלי הגבראים, ולכן אמר בהשיג נעשה והקשרם קדמה נאמה, ולכן היו הבראים הנה בלבד, א' מהשנה הבורא ואחד מהשנת הנבראים, אבל הבנאת עולמי שאמר הרב בלשון יחיד, אמקר לדעתו שבעולם כלו בראים אחד בקשר בזה, ועל הבל הבנת הנבראר שהוא הבינא אמתת עולמי, לא זולת זה: והראיה על זה שהדבר אשר יעדו וכו'. עיין בזה הלשון מה ראה הרב להביא הראיה הזאת על מה שבבר היה מבואר, ועוד אם היה דעתו להביא ראיה על זה שדבר שייעד הש"ת למשה היו פעולותיו, אין היה הולדו, הנה כבר התבאר לך כי הדרכים אשר ביקש אליון זה אמה שיעדו כי אמה שבקש, אבל עניינו הוא שהעבור הרב ביאר שאומר אני אעביר כל טובי הוא ידיעות האמצאות בכח, ק"ו שעשה מעוני לוהנה טוב מאד, אולי לא יקבלהו המעיין הקי"ו הזה שלא הבלו מדבו ואינו מוכרח (לקבלו), וזה הבינו ראיה שאמר שייעד הקב"ה למשה באומר אני אעביר כל טובי היו פעולותיו מאחר הלינו במעשה שהודיעו פעולות גמורות באומרו רחום וחנון, והוא המורה על זה (שהוא) עלמו (ית') ויעדו, וכיון שידעו שהייעוד היה על הפעולות, התבאר א"כ שהשאלה שאל משה הודיעו לו את דרכיך, היא ידיעת הפעולות, כי הפועל יורה על הייעוד, והייעוד מורה על

המדות

כשאלה, ורלאו לפרגיש למה זכר הרב רחום וחנון ולא זכר ה' אל שהם המדות הראלהיות, והסבה הזה היא שה' ה' יחבור הרב שאחד מהם הוא לקריאה בלנו אמר ויקרא ה', ואחד הוא מהמדות ה' אל רחום וחנון, והוא יבאר בפרק ס"ח מה הבלן, הזה הסם הוא שם המבורא המורה על עלמו, ובפ' ס"ד יבאר שיאמר פעמים על שמו ית' בלבד, ויהיה לפי זה פי' הכתוב שם' שהוא הפעולות הבלבי הנפחר לו הנמצא הנקרא בזה הסם הוא אל והוא רחום וחנון, ויפחר הרב אחר זה ג"כ המהם נאמר על הבזבנים, והבלבות המזכר בו אי' הוא אם מבלת מבשבו לו מבלת ובלנו, ולפי זה הלו לא ביאלנו עודנה לכן לא הבינו בלן מהי"ג מדות כי אם רחום וחנון לא ה' ולא אל, לפי שבדיין לא ביאר לחזה: והחכמים יקראו אותם מדות. הוקשה לרב אין הז"ל קראו לפעולות האלהיות המלאים מדות שהוא שם יאמר על תכונת הנפש שהם מתאמר הלאיות. ולכן אמר שהוא אנלם שם מושאל, והוכיח זה מאחר מדות הוא שם נופל בשמושם על מדות האדם, ולא אמר בו אי' מדות אבל אבל שהם תכונות בנפש כי אם בהשאלה, מפני שהוא פועל פעולות דומות אלנו לפעולות הבאות מהמדות הנפשיות: ואמנם הספיק לו זכרון אלו הי"ג מדותיו, הוקשה ג"כ לו בזה ב' הדברים, א' אם היו הי"ג מדות תארי פעולותיו אין לא הספיק יותר מי"ג, והנה לא המלה בהם הזכר ולא יוכר ולא שומר ומניע ובלר הפעולות האלהיות. ועוד כי אם אמר אני אעביר כל טובי הוא רמז לברהות לו קבר האמצאות כלם, אין הספיק הי"ג מדות ואין נכללים בהם ענייני הבלים הנבדלים, והגבראים הבמיוניים והבבעיים כלם. והמעיר ע"ז ב' הבקשות הלה אמר ואמנם הספיק לו זכרון אלו הי"ג מדות, ר"ל במה הם פעולות, ואע"פ שבבר השיג כל טובו ר"ל כל פעולותיו. שהוא הבקש הב' אין יכלנו הבעולות האמצאות כלם במדות הלה. ולהשיב ע"ז הרב שבאמר הי"ג מדות בבר השיג האמצאות כלם, ואין הי"ג מדות ענין כל טובי, חס

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

פעולה מפעולותיו יתואר הוא יתעלה בתאר אשר יבא ממנו הפעל ההוא ונקרא בשם הנגזר מן הפעל ההוא, והמשל בו, כי כשהושגה דקות הנהגתו בהוית עובר בעלי חיים, והמציא כחות בו, ז ובמי שיגדלהו אחר לידתו, שימנעוהו מן המות ומן האברון וישמרוהו מכל היזק ויועילוהו בשמושיו ההכרחיים, וכיוצא בפעולה הזאת ממנו לא תבא אלא אחר הפעלות והמיית רחמים והוא ענין הרחמנות, נאמר עליו יתעלה רחום, כמו שאמר כרחם אב על בנים, ואמר והמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו, לא שהוא יתעלה יפעל ויהמו רחמיו, אלא כפעל ההוא אשר יבא מן האב על הבן אשר הוא נמשך לחמלה ורחמנות והפעלות נמורה, יבא ממנו יתעלה בחק חסידיו לא להפעלות ולא לשינוי, וכמו שאנחנו כשנתן דבר למי שאין לו חק עלינו יקרא זה בלשוננו חנינה, כמו שאמר חנוני אתם רעי, אשר חנן אלהים, כי חנני אלהים, וזה הרבה, והוא יתעלה ימציא וינהיג מי שאין לו חק עליו להמציאו והנהיגו לזה נקרא חנון, וכן נמצא בפעולותיו הבאות בבני אדם ממכות גדולות ירדו בקצת אישים להמיתם, או ענין כולל ממית משפחות או איקלימים יכלו הבן ובן הבן ולא יניחו לו מקום זרע ולא נולד, כהשקע מקומות וברעש וכזועות הממיתים ובתנועות עם על אחרים לאבדם בסיית למחות זכרם, והרבה מאלו הפעולות, אשר לא יבאו מאחד ממנו לאחר אלא מכעס גדול או קנאה עצומה או בקשת גאולת הדם, ונקרא לפי אלו הפעולות קנא ונוקם ובעל חמה ונוטר, ר"ל כי הפעלות אשר כיוצא בם יבאו ממנו על תכונה נפשית והיא הקנאה, או בקשת גאולת הדם או הנקמה או הכעס יבאו ממנו יתעלה כפי התחייב הענינים, לא על הפעלות כשום פנים יתעלה מכל חסרון, וכן הפעולות כולם הם פעולות דומה לפעולות הבאות מבני אדם על הפעליות ותכונות נפשיות הם באות מאתו יתעלה, לא מענין מוסף על עצמו כלל. ח וצריך למנהיג המדינה כשיהיה נביא שידמה באלו התארים ויבואו מאתו אלו הפעולות כשיעור וכפי הדין, לא לרדיפת ההפעלות לבד ולא ישלח רסן הכעס

ולא

אפדי

ההנהגה לעם כמו שיגאר הרב: ז וכמי שיגדלהו. ר"ל הוא האב והאם או עומד במקומם: ח וצריך למנהיג המדינה וכו', ר"ל עכשיו גם הרב לגלות לנו איך צריך המנהיג להתנהג

שם טוב

והמדות הם דבר אחד והם הפעולות הבאות ממנו בעולם וכל אשר הושג פעולה מפעולותיו יתואר הוא יתעלה בתואר אשר יבא ממנו הפעל ההוא ונקרא בשם הנגזר מן הפעל ההוא כמו רחום וחנון, כי כשהושגה דקות הנהגתו בהוית עובר הב"ח והמציא כחות בו וכמי שיגדלהו אחר לידתו שימנעוהו מן המות ומן האבדון וישמרוהו מכל היזק ויועילוהו בשמושיו ההכרחיים נקרא רחום כי זאת הפעולה לא באה ממנו אלא אחר המיית הרחמים, וכמו שאמרנו כשניתן דבר למי שאין לו טובה עלינו יקרא בלשוננו חנינה ולמה שהוא יתעלה המציא כל מציאה שאין לו חק עליו יקרא חנון, וכן נמצא בפעולותיו הבאות בבני אדם ממכות גדולות ירדו בקצת האישים להמית משפחות או איקלימים יכלו הבן ובן הבן לא יניחו לו לא בן ולא נכד והרבה מאלו הפעולות אשר לא יבאו מאחד ממנו אלא מכעס גדול או קנאה עצומה וכו' נקרא הכעס קנא ונוקם ונוטר ובעל חמה, ואם אלו התכונות הבאות ממנו על תכונה נפשיות לבקשת הנקמה ויפעל האדם בכעס וקנאה אבל הש"י לא יבואו אלו המעשים לפי הפעלות כי הוא יתברך ויתעלה מכל חסר ן וכן הפעולות כלם הבאות מאת הש"י לא תבאנה ממנו כפי הפעלות ותכונה נפשיות אלא כפי חיוב הענינים, וצריך למנהיג המדינה שיהיה נביא שידמה באלו התוארים ותבאנה באלו התוארים כפי הדין לא לפי רדיפת ההפעלות לבדו ולא יחזיק רסן הכעס ולא יחזיק כמדת ההפעלות כי כל הפעלות רע, אבל יאמר מהם כפי פח האדם ויהיה בקצת הפעמים ולקצת אנשים רחום וחנון לא לענין הרחמנות והחמלה לבד כי זה מפעולת הנשים והשוטים אלא כפי מה שראוי שיהיה ויהיה בקצת הפעמים ולקצת אנשים נוקם ונוטר בעל חמה כפי התחייבם לא לענין הכעס לבד עד שיהיה בשריפת אש והוא בלתי כועס ולא קצף עליו ולא מואם בו אבל כפי מה שיראהו מהתחייבו ויביע מה שתביא מהפעולה הזאת מהתעלת העלומה בעם רב, הרי יתבאר שהנביא ראוי שיתואר באלו התוארים כמו שהש"ת יתואר בהם כי לא יתואר הוא בעבור הפעולות

אבל

אברבנאל

בשלמות אלינו, איך מלאנו תחריס שלמות ומה מהשתחוה וכרעות, לזה אמר הרב שכמו שהאדם כשירע לאחר פרעו לו בולל יאמר לו קנוא ונוקם ובעל חמה ונוטר, ככה כאשר יתחייב עונש מאת הש"י על אדם לו על עם נתאחרו באותם התחרים, עם היות שאין בו קנאה ולא חמה ולא נקמה, אבל המשכנ אותם הדברים הרעים מלפניו ית', כפי התחייב הענינים, ר"ל כפי רשעת המקבלים בהם כי הם המעשיהם הרעים גמלו לנפשם רשע, ולכן אחז"ל שאין רע יורד מלמעלה, ר"ל שהסבה רשעת המקבלים והתחייבם לעונש לא מפאת שונתן יתברך וכן הפעולות בכלל: וצריך למנהיג המדינה כשיהיה נביא וכו', ולה הרב לאחר שלא לבד יתשכו הפעולות שאנה מאתו ית' כפי התחייב עונש המקבלים לו זכותם. כי גם באנשים מנהיגי המדינות ראוי שיתחייבו המעשים כפי זכות המקבל או חיובו, לא מהפעולות שנאה לו אהבה. והנה המעם הרב בזה כשיהיה נביא בהיות אלמוד הזה כולל לכל אדם נביא לו כמל שכל, לפי שמעם רבינו ע"ם שאל הודיעני נא את דרכיך בעבור שיגי

כדרכי

ביאר בלמות ואעפ"י שבבר הגיב כל מובו ר"ל פעולותיו, אבל שהודיעו מובו כי"ג מדות, לפי שהם הפעולות הבאות ממנו ית' בתוך המלאת בני אדם והנהגתם, לפי שהיתה תכלית שאלת משה רע"ה ללבת בדרכיו בהנהגת עמו: וחמשל בו בשהושגה דקות הנהגתו וכו'. עתה יבאר ענין רחום וחנינו שהעבה המופלגת על הנער וחיונך ולפי שנמקנו תבאה הרחמנות מן הפעולות ורחמים נאחר הבורא ית' ברחום, עם היותו שאין בתקו לא בהפעלות ולא שנוי כמו שהוא אלינו בענין הרחמים. ואחרי שביאר ענין רחום ביאר אחריו ענין חנון באמרו וכמו שאמרנו כשנתן דבר למי שאין לו חק עלינו יקרא בשם חנינה כי חנון יתיחס בערך המקבל שאין לו על המוחן חק: וכן נמצא בפעולותיו וכו'. גם הרב עתה להסיר ספק אפשר שיטופק נגדו משמות הרע והיוון שנמצאו בו ית', כמו קנוא ונוקם ונוטר ואחרם אפ וזולתם, כי עם היות שאינם בכלל הי"ג מדות, הנה ראה להעיר עליהם מאד בענין, והוא כי אם היה שיטואר הקב"ה באותם הדברים לרותם מורים על

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נד

ולא יחזק מדות ההפעליות בו, ט כי כל הפעלות רע, אבל ישמר מהם כפי כח האדם, ויהיה בקצת הפעמים ולקצת האנשים רחום וחנון, לא לענין הרחמנות והחמלה לבד, אלא כפי מה שיהיה ראוי, ויהיה בקצת הפעמים ולקצת האנשים נוטר ונוקם ובעל חמה כפי התחייבם, לא לענין הכעס לבד, עד שיצוה בשריפת איש והוא בלתי כועס ולא קוצף עליו ולא מואס בו, אבל כפי מה שיראהו אהתחייבו בו ויביט מה שתביא הפעולה הזאת מן התועלת העצומה בעם רב, הלא תסתכל בכתובי התורה כאשר צוה לאבד שבעה עממים ואמר לא תחיה כל נשמה, סמך לו מיד למען אשר לא ילמדו מתכם לעשות ככל תועבותיהם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם לה' אלהיכם, יאמר לא תחשוב שזו אכזריות או בקשת גאולת הדם, אבל הוא פועל שיגזור אותו הדעת האנושית, י שיוסר כל מי שיטה מדרך האמת וירוחקו המונעים כלם אשר ימנעו מן השלמות אשר היא השגתו יתעלה, ועם זה כולו צריך שיהיו פעולות הרחמנות והמחילה והחמלה והחנינה באות ממנהיגי המדינה יותר הרבה מפעולות העונש, שאלו השלש עשרה מדות כלם מדות רחמים, בלתי אחת והיא פוקד עון אבות על בנים, כי אמרו ונקה לא ינקה עונינו ושרש לא ישרש כאמרו ונקתה לארץ תשב. ודע כי אמרו פוקד עון אבות על בנים אמנם זה בחטא של עבודה זרה לבד לא בחטא אחר, והראיה על זה אמרו בעשרת הדברות על שלשים ועל רבעים לשונאי, ולא יקרא שונא אלא עובד עבודה זרה לבד (כמו שפירש ז"ל בפרק ל"ו מזה) כמו שאמר כל תועבת ה' אשר שנא, ואמנם הספיק לו רבעים, כי תכלית מה שאפשר לו לאדם לראות מזרעו הוא דור רביעי, וכשיהרגו אנשי מדינה עובד עבודה זרה יהרגו הזקן ההוא העובד ובנו ובן בנו ובן בנו שהוא הולד הרביעי, ובאלו ספר כ שמכלל מצותיו יתעלה מכלל פעולותיו בלא ספק שיהרג זרע עובדי עבודה זרה אע"פ שהם קטנים בחטא אבותם ואבות אבותם, וזאת המצוה מצאנוה נמשכת בתורה בכל מקום, כמו שצוה בעיר הנדחת החרם אותה ואת כל אשר בה, כל זה למחות הרושם ההוא המביא להפסד הגדול כמו שבארנו, וכבר יצאנו מענין הפרק אבל בארנו למה הספיק לו הנה מזכרון פעולותיו זכרון אלו לבד, והוא מפני שהוא צריך אליהם בהנהגת המדינות, כי תכלית מעלת האדם ההדמות בו יתעלה כפי היכולת, כלומר שנדמה פעולתנו כפעולותיו, כמו

שם טוב

מכל נעבור התחייבו הנעשים: והכן אמרו הלא תסתכל בכתובי התורה עד אמרו וירוחקו המונעים כלם אשר ימנעו מן השלמות והוא השגתו יתברך, והכן אמרו כי צריך שיהיו פעולות הרחמנות והחמלה והחנינה והמחילה כמות ממנהיגי המדינה יותר הרבה מפעולות העונש ולקיחת הדין מן החוטא, כי המנהיג המדינה ראוי שיהיה נוטר למדת הרחמנות כי אם המנהיג ישמור העונות מי ישמוד לפניו הלא תראה שלש עשרה מדות כלם רחמים בלתי האחד פוקד עון אבות על בנים כי אמרו ונקה לא ינקה, רוצה לומר ונסרם לא ישרש; ודע כי אומרו פוקד וכו', ר"ל גם כי פוקד וכו' הוא חומה שסוכה ומין ראוי שיהיה למנהיג המדינה כי כל איש ראוי שיומת בחטאו,

אפודי

בחלו הי"ג מדות: ט כי כל הפעלות, ר"ל אע"פ שיתפעל לענין הרחמנות שהוא טוב עדיין ההתפעלות הזה רע בבחינת ההשתמנות כי היה ראוי שיעשה עניינים רחמים ולא יתנהג: י שיוסר כל מי שיטה, ר"ל שיהיה מוסר וכלה מן העולם, פ"א שיהיה נוכח ונוסר כל מי שיטה מדרך האמת: כ שמכלל מצותיו ית' מכלל פעולותיו. ולזה הרב לומר אשר מצותיו מכלל פעולותיו, כי אלו הי"ג מדות הם תחלי פעולותיו כמו שבאר ואם האמת לא היו מכלל הפעולות זאת המדה והיא ונקה לא ינקה לא היתה מאר הפעולות, לכן אמר אשר מצותיו מכלל פעולותיו וכו' כי הכל נקרא פעולותיו ית', וכוונת זה הפרק היא לבאר ענין י"ג מדות:

ביאור הרב כי זה בא על ע"ז לבד לא בחטא אחר וכשיהרגו אנשי המדינה עובדי ע"ז יהרג הזקן העובד אותו וכן בנו וכן בן בנו אשר הוא הולד הרביעי וכל זה למות השאירית המביא להפסד הגדול כמו שאמר הרב לתעלה לחטן אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם, והנה המנהיג המדינה צריך שידמה להש"י באופן המעשים שנדמה פעולותיו לפעולותיו

אברבנאל

בדרכי הטם כפי נבואתו: ועם זה כלו צריך שיהיו פעולות הרחמנות. לפי הרב לבאר אם היה כל זה כפי המשפט והוא בהעניש את הרשעים וברחמים על העוונים, לפה ת"ל לא כי"ג מדות שהם כללי הסגולה בכני אדם המתחרים אלה קנא ונוקם ונוטר ובעל חמה ודומיהם. לזה אמר שלפי שצריך למנהיג המדינה ברוב פעולותיו יהיו בענין הרחמים והחמלה והמחילה והחנינה, לכן בלו במדות רוב הרחמים מזה, ולא בא מתקרי הענוש כי אם אחד, והוא פוקד עון אבות על בנים, וגם לא נאמר בכל החטאים כי אם בחטא ע"ז בלבד, וכמו שהוכיח מאני הלשונות שנאמר בלון לשונאי ונאמר לשון כי כל תועבת ה' אשר שנא וגו' (דברים י"ב ל"א). וכבר הרגיש הרב זה ספק משתי קושיות, והוא, אם היה המדה על חטא ע"ז, היה ראוי שלא נבדו תהיה הפקידה עד דור רביעי, כי עד אלף דור, ואם נעבר זה בדי שלא יענשו הבנים בחטא אביהם, לא היה ראוי ת"ל אחרי' הבן ובן בנו אחרי' מבן ובן בנו יחמרו אבותיו ויומת. לפשיב לזה אמר הרב ואמנם הספיק לו בני הבנים שיבנו אם הבנים לפה לא יענבר הענוש מהבנים. ולהשיב לפשק ולמה יענשו

הבנים בעון אביהם אמר ובאלו ספר שמכלל מצותיו ית' מכלל פעולותיו בלא ספק שיהרגו בני עובדי ע"ז לאע"י שיהיו קטנים בעון אבותם ואבות אבותם: וזאת המצוה מצאנוה נמשכת בתורה בו'. אמר יצחק. והבר מוכל לומר שפוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים הוא ג"כ ממדת הרחמים ענין הענוש איך הוא. וזה כי בהיות האדם חוטא לאלהיו, הבר יהיה מתמלאו עליו בל בך שלא יתן עליו בל עבשו, אבל יתן עליו קצתו וקצתו על בנו וקצתו על בן בנו וקצתו על הדור הרביעי, באופן שיגמר הענוש בארבעתם, ויהיה נקל לבל אחד מהם לסבול מלבן מה שלא היה בלו בלום אחד. וכוונת בחלו לדם יהיה חייב לחלבן בחלב דיוני זהב ואין לו, בחסד גדול יעשה עמו שיתמיד לו שיהיה בד' בנים לו ה' ויהרגו קצתם בבל שנה ויהיה לו נקל לסבלו, בן הוא הענין במדת הקנ"ם, ולבן לדק מי שאמר שבל הי"ג הם מדות הרחמים, ובמבלים לזה אחזו"ל בל האומר הקב"ה וחבן הוא יזחבו מעהו אלא מלהרין אחי' ובני דיליה:

כבר

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

כמו שבארו בפ' קדושים תהיו, אמרו מה הוא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא רחום אף אתה היה רחום, והכונה כולה כי התארים המיוחסים לו יתעלה הם תארי פעולותיו לא שהוא יתעלה בעל איכות:

פרק נה כבר קדם לנו במקומות רבים מזה המאמר כי כל מה שמחייב נשמות ראוי בהכרח להרחיקו ממנו יתעלה, וכן כל הפעלות ירוחק ממנו, כי כל הפעליות יחייבו שנוי, (ע) ושהפועל להפעליות ההם בלתי המתפעל בלא ספק, ואילו היה הוא יתעלה מתפעל בשום פנים מאפני ההפעלות היה זולתו עושה בו ומשנה אותו, וכן ראוי בהכרח שירוחק ממנו כל העדר, ושלא יהיה שום שלמות נעדר ממנו פעם אחת ונמצא פעם אחרת, שאם הונח זה היה שלם בכח, וכל כח יחובר אליו העדר בהכרח, וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל אי אפשר לו מבלתי מוציא זולתו נמצא בפועל שיוציאהו, ולזה יתחייב שיהיו שלמיותיו כלם נמצאים בפעל ולא יהיה לו דבר בכח בשום צד. וממה שראוי בהכרח שירוחק ממנו גם כן הדמוי לשום דבר מן הנמצאות, וזה דבר כבר הרגיש בו כל אדם, וכבר גלה בספרי הנביאים בהרחקת הדמוי ואמר ואל מי תדמיוני ואשוה, ואמר ואל מי תדמיון אל, ואמר מאין כמו, וזה הרבה. כללו של דבר, כי כל דבר שמביא לאחד מאלו המינים הארבעה, ראוי בהכרח להרחיקו ממנו במופת המבואר, והוא כל מה שיביא לנשמות, או מה שיביא להפעלות ושנוי, או מה שיביא להעדר כמו שלא יהיה לו דבר בפעל ואחר כן ישוב בפעל, או מה שיביא לדמיון דבר מבריאותיו, ואלו מכלל תועלת חכמת הטבע בידיעת האל, כי כל מי שלא ידע החכמות ההם, לא ידע בחסרון ההפעליות, ולא יבין ענין מה שבכח ומה שבפעל, ולא ידע התחייב ההעדר לכל מה שבכח, ושאשר בכח יותר חסר מן המתנועע ליציאת הכח ההוא לפעל, והמתנועע גם

שם טוב

לפעולותיו כמו שביארו בפר' קדושים תהיו מה הוא חנון אף אתה וכו' והענין כלו התוארים המיוחסים לו הם תוארי הפעולות:

פרק נה כבר קדם לנו במקומות רבים, הכוונה בזה הפרק כי אחר שקדם לנו כי הנשמות מרוחק ממנו יתברך ראוי שירוחק ממנו כל הפעלות, כי כל ההפעליות יחייבו שנוי וכל שנוי הוא בגשם כ"ש שאם היה יתעלה מקבל השנוי היה זולתו עושה ומשנה אותו והיה לו סבה יותר קודמת ממנו ואם כל הפעלות צריך שירוחק ממנו צריך ג"כ להרחיק ממנו שלא יהיה נעדר שום שלמות שאם היה הדבר כן היה הגשם מתפעל והיה משתנה והיה בגשם כל שכן כי היה צריך אל מוציא זולתו ולא יהיה הוא סבה ראשונה ולזה יתחייב שיהיו שלמיותיו כלם נמצאים בפעל ולא יהיה לו דבר בכח בשום פנים. וממה שראוי בהכרח שירוחק ממנו רביעית שאין לו דמוי עם שום דבר מהנמצאות וזה עם שהמופת הבינו אליו, כבר הרגיש בו כל אדם ואפי' המדברים, והוא גלוי גם כן בספרי הנביאים בהרחקת הדמוי כמו שאמר ואל מי תדמיוני וכו' ואמר מאין כמוך וכו' וכל אלה הדמיונים ראוי בהכרח להרחיק ממנו במופת, כי כל מי שלא ידע החכמות ההם ולא ידע בחסרון ההתפעלות לא יבין ענין מה שבכח ומה שבפעל וגו'. ושאשר בכח יותר חסר מן המתנועע ליציאת הכח אל הפועל והמתנועע גם כן חסר בהשלמתו אל מה שבעבורו התנועע, הרצון בזה כי הדבר ימצא בשלשה אופנים אם בכח גמור כמו הנער קודם שלמד ואם בפועל גמור אחר הלמידה והשכלה ואם בכח ובפעל יחד, והיות דבר בכח בהחלט הוא חסרון מוחלט והיות בכחו בפעל רוצה לומר מתנועע הוא חסרון מה בערך אל הדבר המושג, ואולם

קרשקש

פרק נה (ע) ושהפועל להפעליות בלתי המתפעל בלא ספק. ירצה כי כל מתפעל באיזה אופן מן ההפעליות בגוף בעם וחמלה וביוצא בהם ענינים מחוץ מגיעים לו ההפעליות:

אברבנאל

פרק נה כבר קדם לנו כוונת סרב בפרק הזה לגאר שירוחקו מהש"י ד' מיני תתריס, ה', מה שיביא אל הנשמות, כ', מה שיביא אל הפעלות, ג', מה שיורה על הפעדי, ד', מה שיורה על הדמות. וזהו אמר כראשון, כבר קדם לנו במקומות רבים מזה המאמר, ולא אמר כן בתתריס, לפי שאמר שקדם בביאור בשמות המשותפים בתכתר תכלית הביאור, שלא יאמרו בש"י השמות המשותפים המורים על הנשמה, וזה היו כל פרקי השתופים, ולז"א סרב שזה סמוך לכבר התבאר ברבים מקומות מזה הספר, ולא כן בתתריס, שלא התבארו כן. ונאמרו וכן כל הפעולות, כיון אל המין הב' מהתתריס המורים על כל הפעולות שראוי שירוחקו ממנו לפי שהפעלות הוא שנוי מה במתפעל, כנגד הלבן הקיפתחר, והמתפעל יגזור דבר אחד שהוא פועל בו, ולכן לא יאמר עליו ית' שם שיביא התפעלות. ונאמרו וכן ראוי בהכרח שירוחק ממנו כל העדר, כיון אל המין הג' מהתתריס המגנעים בו שהם המביאים לעדר. והסתכל שהרב אחר זה המין שאין בהעדר שייוחס העדר לעצמות האל, כי מי שהדם אחר ליפול בזה, אבל עניינו שהיה שלמות מה נעדר ממנו זמן ואח"כ ימצא בו, כי יהיה מעניינו המצאו בו בכח ואח"כ יצא לפועל, ולז"א זה אלא בהיות שם סבה חוציאתו מצוחו בכח אל הפעל. ונאמרו עוד וממה שראוי בהכרח שירוחק ממנו ג"כ הדמוי, הוא המין הד' מהתתריון, ודברינו מבוארים: והנה הרי' תהדאי ז"ל הקשה כנגד הרב הזה כ' דברים, הא', שפועל ומולא הם תתרים מביאים אל ההעדר ובכלל כל תתרי הפעולות שיהיר הרב לאמרם בהש"י לפי שקודם שפעל היה הפעל לו בכח ואח"כ פעל בפעל, ומזה הלד היה ראוי שלא יהיר ג"כ תתרי הפעולות בהש"י הפך תתריון, הב', הוא שאמר הנביא ואל מי תדמיוני ואשוה (ישעיה מ' כ"ה) לא ישנאו ההדמות הש"ם הרב כי אם ההדמות הזה ונשאלו לא הדלמות בכלל, וכן ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו (שם שם י"ח) הוא שלילת הדמוי שיש עמו ערך לא שיבאו ההדמות בהחלט. ואחי מביב לדבריו אם לראשון שהרב לא דבר כאן מתתרי הפעולות כי אם מתתרי השלמיות שייוחסו בהם הש"י כמו מי מכם יכול ורוצה שאמרו המדברים ועל כדומה, ולז"א שאין ראוי לייחס בו אחר שיביא אל הפעדר. וזה שאמר ז"ל ולא יהיה שום שלמות נעדר ממנו. ואמר עוד ז"ל שאם הונח זה היה שלם בכח, ואחם דבריו באומר ולזה יתחייב שיהיו שלמיותיו כלם נמצאים בפעל, כיון בזה שלא היה דרוש הרב כי אם בתתרים שהם שלמיות בו יח' לא בפעולות שהם אינם תתרים בעצמו, ובפעולות לא ידקר מביא אל ההעדר, לפי שבבר אחר שהפעולות הרבות לא יחייבו בפועל רבוי ולא בהשתוחם יחייבו בו שנוי, ולכן הענין שיהיה זמן בלתי פועל וזמן אחר פועל, אין זה מביא אל העדר בעצמותו, ולא נאמר שהוא יח' בכח, לפי שהוא לא יחדל מהפעל לרוחתו בלתי יכול עליו, כי אם משלח המתקלים כמו שבא בסי"ח מ"ב, אז לסיומו פועל ובלתי פועל משלח הראון ואין זה כו בחיוניות שיעתרך לכוליא אופו לפעל. ובכלל שמה שבתכתי בפל"ג הסיתר הסבק שהמירותי שמה הוא מתמה שראוי שיאמר במקום הזה. ואמנם בתתר הבינה ואל מי תדמיוני ואשוה

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נה נו

גם כן חסר בהצטרפו למה שבעבורו התנועע עד שיגיע בפעל, (ג) ואם ידע אלו הדברים ולא ידעם במופתיהם לא ידע הפרטיים המתחייבים מאלו ההקדמות הכלליות חיוב הכרחי, א ולזה לא יהיה אצלו מופת במציאות האלוה ולא בהתחייב ב הרחקת אלו המינים ממנו. ואחר הקדימי זאת ההצעה אתחיל בפרק אחר אבאר בו שקרות מה שיחשבוהו מאמיני התאריים העצמיים לו, ואמנם יבינהו מי שקדמה לו הידיעה במלאכת ההגיון ובטבע המציאות:

פרק נו א דע כי ההדמות הוא יחס אחד מבין שני דברים, וכל שני דברים שלא ישוער ביניהם יחס, כן לא יצוייר ביניהם דמיון, וכן כל מה שאין דמיון ביניהם אין יחס ביניהם, והמשל בו שלא יאמר זה החום דומה לזה המראה, ולא זה הקול דומה לזאת המתיקות, וזה דבר מבואר בעצמו

שם טוב

ואולם הדבר אשר הוא בפועל ולא יתערב בכח כלל הוא אשר אין בו חסרון. ואם ידע האדם אלו הדברים ולא ידעם בהופתיהם לא ידע הדברים המתחייבים מאלו ההקדמות הכלליות ולזה לא יהיה לו מופת במציאות האלוה ולא ג"כ בהתחייב הרחקת אלו האמרבעה מינים ממנו הרחקת הגשמות והתפעלות הדמוי והעדר, ורבים מהסכלים אשר לא ידעו ולא יבינו לא ירחיקו אלו הדברים ממנו יתעלה ויודע אלו הדברים בהופתיו ידע שמ"ש המלא לו אחד מאלו האמרבעה עניינים, ולכן ראוי שיקדם לאדם הידועה בחכמות במלאכת ההגיון ובטבע המציאה שאם לא יהיה כן לא ידע ה' כל עקר, ולכן אמר הרב בפרקים אשר עברו כי מי שירצה השלמות האנושי ראוי שידע חכמת הגיון ואמ"כ האלהיות על הסדר ואמ"כ הטבעיות ואמ"כ האלהיות, והכן זה:

פרק נו דע כי ההדמות וכו', זה הפרק עמוק מאד ולהבינו צריך לדעת כי המדברים היו מאמינים שבש"י יש לו ערך ויחס עם הנמצאות וכי יש לו גדר עמהם, והסכימו כלם על שאינו דומה לשום דבר מבריותיו, והסכימו כי היחס הוא כמדרגת הסוג ושאין לו דמיון הוא הבדל במה שיבדילהו מכל שאר הנמצאים, וא"כ השם יש לו גדר מסוג ומבדיל, והיחס והערך הוא כמו הסוג ושאין לו דמיון עם נמצא מבריאו הוא כמו הבדל, ואמר הרב שהכל מסכימין שאין לו דמיון עם שום נמצא מהנמצאים כל זכן שהתבאר בהופת שאין לו יחס עם שום נמצא וכן אמרו הנביאים ואל מי תדמיון אל כו', ואחר שאין לו דמות אין לו יחס, ואחר שהוגה זה שהוא מפתח להכין זה הפרק נתחיל ונאמר:

אשר הרב דע כי ההדמות הוא יחס וכו', דע כי כל שני דברים שהם מתדמים הם מתיחסים ולכן כל שני דברים שלא ישוער ביניהם יחס לא יצוייר ביניהם דמיון וכן כל מה שאין דמיון ביניהם אין יחס ביניהם, והמשל בו שלא יאמר זה החום דומה לזה המראה ולא זה הקול דומה לזאת המתיקות, אחר שאין בהם שום התיחסות כי אינם

אברבנאל

ואשור יאמר קדוש, עליו יאמר הרב שלא יקבל אותו שיהוש שעושה הר' חסדאי, שיהיה דמוי שוה, אבל הם הבריי הש"י כאלו יאמר ואל מי תדמיוני בשום גד מדמיוני ואם תמצא שום דמוי. ביני לזולתי, אני אשוה עצמי לעצמו, והוא מאמר נחמיי שיאמר אם תמצאו דבר שידמה לי אמר' בדמיון הנום מעם, אנכי אשוה עצמי עם עצמו, וזה נמנע ש"ל קדוש שקר. אמנם ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, יאמר הרב שהוא באמת שהעתר יחס והוא שם נדף לדמוי, וכמו שיבא בפרק האמצע הוא יחס בין ב' דברים, א"כ אומר ומה דמות תערכו לו הוא מאמר נדף לאל מי תדמיון אל. ואולי שהרב פי' ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש בדרך אחר עלה על לבי, ואתה הבין אותו אחרי שהדע מ"ש במדרש (ילקוט מ"ב רמז רע"ח) אמר ר' הנגאל אמר רב ג' בשום של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש ואחד אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, ומה נפלא זה שהאמר ובמה בכלל כו' הבתם, וזה שבמלאכים הקדושים נבדלים ממנו יתי' בג' הבדלים. הא' שהוא יתי' נאמי וכם נמסדים אחייהם, והשני בשהם נגמיים והוא יתי' בלתי גשמי, והג' שהם נברחים והש"י הוא בורח. ואמנם עולם הגלגלים ינדל ממנו בשנים מהבדלים האלה, והם שהוא יתי' בורח והם נברחים והוא יתי' בלתי גשם והם גשמיים, זלא יתמה בהם בהבדל האחד מעצמו ונפסד לפי שהם גם כן נאמיים. ואמנם העולם העליון הרוחני ינדל ממנו יתי' בהבדל אחד בלבד, והוא, בהיותו יתי' בורח והם נברחים, כי שאר הבדלים לא יתמצאו ביניהם לפי שהם אינם גשמיים ואינם נמסדים, ולכן אמר בחבם שלא בחות אומרות שירה בכל יום לרמות אל ג' חלקי העולם, ואמר שבא אחת אומרת קדוש והוא עולם הבלגיים שבבדלים שיאמרו שהם אחד קדוש, ר"ל נבדל לפי שיובדלו מהש"י בהבדל אחד בלבד. ובא שנית אומרת קדוש קדוש רמז אל העולם הגלגלים שיש ביניהם וזין בחלל יתי' שני הבדלים ולכן יאמרו ג' פעמים קדוש קדוש (הר"ל נבדל). ובא שלישית שהיא העולם השפל, יאמר שלא קדושות לרמות אל שלשה הבדלים שבינו אליו יתי'. והנה הנביא יעשיהו בתורה פרשה ביאר מעלתו יתברך על כל הנמצאים, הם הבדלים באומר הוא סתרן, ואם השמיעים באומר הוא בדוק שמים, ולפי שהבר יחשב חוטב שהם היות שאין בעולם הבשל ובאמצעי דבר ידמה להש"י הנה הבדלים הנבדלים ידמו אליו בגלתיותם לו"א ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש, ר"ל ואל מי מהם תדמיוני, ואמר בחמיה ואשוה יאמר קדוש. ר"ל האם אשוה אני לאותו הת שאותרים קדוש הם אחד בלבד שהיא הת הבדלים הנבדלים מחומר שאותרים קדוש אחד, האם אשוה אני אליו. הנה זה בלתי ראוי לפי שהם כלם נגרתים ממנו, וזהו אומרים מיד שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר צבאם ואמר זה על הגלגלים ועל מזיעיהם, והשיב מעניין הבלתיות הנמצאות הם בחמרת מרגל אוניים ואמרין כה אים לא אשר, ר"ל אים מה אלה נעדר אחד מאלה בתאיהו הם הנה סיס זה מרגל אוניים ואמרין כה אל הש"י כי מכחו הבבר"ם בא הסם הנגלתיות הזה לא מעצמם. הנה הבתבר כפי זה הפי' הנאה שאין אומר ואשוה מנאי כי אם שאלה, כמו ואל מי תדמיוני. והוא מה שרמיתי לנאר:

קרשקש

(ג) ואם ידע אלו הדברים. הראוי בו שהוא בלתי גשם ולא בעל הפעלות ושאין לו דמיון לא העדר ולא ידע אלו הדברים במופתים אמתים לא ידע הפרשים המתחייבים מאלו הקדמות כלליות ר"ל בהאמנת אותו גשם או שהוא מתפעל או שיש לו דמיון או העדר שלמות לא ידע שהתחייב מהאמנת מהפחיתיות והבטולים:

אפודי

פרק נה א ולזה לא יהיה אצלו מופת במציאות האלוה ולא בהתחייב הרחקת אלו המינים, כ"ל שלא ידע במופת מציאות מחוייב המציאות כ"א יהיה לו אחד מאלו האמרבעה מינים לא תהיה מציאותו מחוייבת אבל אפשרית, וזהו אמרם לא יהיה אצלו מופת במציאות מחוייב המציאות: ב הרחקת אלו המינים, כ"ל והם גשמות והפעלות והדמוי והעדר. כוונת זה הפרק שרחוי שיזוהקו ממנו יתעלה אלו הד' מינים, והעיקרו הרב ז"ל על ידיעת הענינים במופת אמתי:

פרק נו א דע כי ההדמות וכו', עכשיו בא הרב לספור דעת מאמיני התוראים שאמרו שיש יחס בינו יתעלה ובינינו ושאין דמיון בינינו ובינו, והיו סוברים שהיחס הנאמר על כל הנברראים ושלו יתעלה הוא בסוג שהוא יותר כולל והדמיון יהיה בהבדל, ולכן לא יהיה דמיון בינו יתעלה

חינוך

ואשור יאמר קדוש, עליו יאמר הרב שלא יקבל אותו שיהוש שעושה הר' חסדאי, שיהיה דמוי שוה, אבל הם הבריי הש"י כאלו יאמר ואל מי תדמיוני בשום גד מדמיוני ואם תמצא שום דמוי. ביני לזולתי, אני אשוה עצמי לעצמו, והוא מאמר נחמיי שיאמר אם תמצאו דבר שידמה לי אמר' בדמיון הנום מעם, אנכי אשוה עצמי עם עצמו, וזה נמנע ש"ל קדוש שקר. אמנם ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, יאמר הרב שהוא באמת שהעתר יחס והוא שם נדף לדמוי, וכמו שיבא בפרק האמצע הוא יחס בין ב' דברים, א"כ אומר ומה דמות תערכו לו הוא מאמר נדף לאל מי תדמיון אל. ואולי שהרב פי' ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש בדרך אחר עלה על לבי, ואתה הבין אותו אחרי שהדע מ"ש במדרש (ילקוט מ"ב רמז רע"ח) אמר ר' הנגאל אמר רב ג' בשום של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום אחת אומרת קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש קדוש ואחת אומרת קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, ומה נפלא זה שהאמר ובמה בכלל כו' הבתם, וזה שבמלאכים הקדושים נבדלים ממנו יתי' בג' הבדלים. הא' שהוא יתי' נאמי וכם נמסדים אחייהם, והשני בשהם גשמיים והוא יתי' בלתי גשמי, והג' שהם נברחים והש"י הוא בורח. ואמנם עולם הגלגלים ינדל ממנו בשנים מהבדלים האלה, והם שהוא יתי' בורח והם נברחים והוא יתי' בלתי גשם והם גשמיים, זלא יתמה בהם בהבדל האחד מעצמו ונפסד לפי שהם גם כן נאמיים. ואמנם העולם העליון הרוחני ינדל ממנו יתי' בהבדל אחד בלבד, והוא, בהיותו יתי' בורח והם נברחים, כי שאר הבדלים לא יתמצאו ביניהם לפי שהם אינם גשמיים ואינם נמסדים, ולכן אמר בחבם שלא בחות אומרות שירה בכל יום לרמות אל ג' חלקי העולם, ואמר שבא אחת אומרת קדוש והוא עולם הבלגיים שבבדלים שיאמרו שהם אחד קדוש, ר"ל נבדל לפי שיובדלו מהש"י בהבדל אחד בלבד. ובא שנית אומרת קדוש קדוש רמז אל העולם הגלגלים שיש ביניהם וזין בחלל יתי' שני הבדלים ולכן יאמרו ג' פעמים קדוש קדוש (הר"ל נבדל). ובא שלישית שהיא העולם השפל, יאמר שלא קדושות לרמות אל שלשה הבדלים שבינו אליו יתי'. והנה הנביא יעשיהו בתורה פרשה ביאר מעלתו יתברך על כל הנמצאים, הם הבדלים באומר הוא סתרן, ואם השמיעים באומר הוא בדוק שמים, ולפי שהבר יחשב חוטב שהם היות שאין בעולם הבשל ובאמצעי דבר ידמה להש"י הנה הבדלים הנבדלים ידמו אליו בגלתיותם לו"א ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש, ר"ל ואל מי מהם תדמיוני, ואמר בחמיה ואשוה יאמר קדוש. ר"ל האם אשוה אני לאותו הת שאותרים קדוש הם אחד בלבד שהיא הת הבדלים הנבדלים מחומר שאותרים קדוש אחד, האם אשוה אני אליו. הנה זה בלתי ראוי לפי שהם כלם נגרתים ממנו, וזהו אומרים מיד שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר צבאם ואמר זה על הגלגלים ועל מזיעיהם, והשיב מעניין הבלתיות הנמצאות הם בחמרת מרגל אוניים ואמרין כה אים לא אשר, ר"ל אים מה אלה נעדר אחד מאלה בתאיהו הם הנה סיס זה מרגל אוניים ואמרין כה אל הש"י כי מכחו הבבר"ם בא הסם הנגלתיות הזה לא מעצמם. הנה הבתבר כפי זה הפי' הנאה שאין אומר ואשוה מנאי כי אם שאלה, כמו ואל מי תדמיוני. והוא מה שרמיתי לנאר:

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

בעצמו, וכאשר הסתלק היחס בינינו ובינו יתברך, רצה לומר בינו ובין זולתו, יתחייב הסתלק הדמיון גם כן, ודע (ח) כי כל שני דברים שהם תחת מין אחד ר"ל שתהיה מהות שניהם אחת אלא שהם מתחלפים בגודל ובקטנות, או בחוזק ובחולשה או כיוצא בזה, הנה שניהם מתדמים בהכרח ואע"פ שהם מתחלפים זה המין מן החלוף, והמשל בו כי גרגיר החרדל וגלגל הכוכבים הקיימים מתדמים ברחקים השלשה, ואע"פ שזה בתכלית הגודל וזה בתכלית הקטנות, ענין מציאות הרחקים בהם אחד. וכן השעוה הנתכת בשמש, ב ויסוד האש מתדמים בחום, ואף על פי שהחום ההוא בתכלית החוזק וזה החום בתכלית מן החולשה, אלא שענין הראות זה האיכות בשניהם יחד אחד, ג וכן היה ראוי שיבין מי שיאמין שיש תארים עצמיים יתואר בהם הבורא יתברך, והם שהוא נמצא וחי ויכול ויודע וחכם ורוצה, שאין אלו הענינים מיוחסים אליו ואלינו בענין אחד, ויהיה החלוף בין התארים ההם ובין תארנו בגדול או בשלם או במתמיד או בקיים, עד שיהיה מציאותו יותר קיימת ממציאותנו

אפודי

ובין זולתו ויהיה יחס בינו ובין זולתו, ואמר סרב שזה שקר כי היחס הוא הדמות והדמות הוא היחס ובכלל מה שיגולל יחס יגולל דמות ובכל מה שיגולל דמות יגולל יחס: ב ויסוד האש מתדמים בחום וכו' ר"ל שחוס האש המשמ הנמצא בשעוה וחוס המזק אשר ביסוד האש הם מתדמים בגדר החוס אע"פ שזה חזק בתכלית וזה חלוש בתכלית: ג כן היה ראוי שיבין מי שיאמין וכו', ר"ל שמי שיאמין שיש תארים עצמיים בבורא יתי והם מי חכם וכו' היה ראוי להם שיאמינו שאין אלו המוארים מיוחסים לו ומעלה ולנו ביחס אחד בלל, וגם היה ראוי להם שיאמינו אלא שיהיה החלוף בין המוארים ההם ובין תארנו בגדול או בשלם או שיהיה חכמתו יותר גדול מחכמתנו, אבל היה ראוי לו שיאמין שאלו התארים המיוחסים לו יתברך והמיוחסים לנו אינם ממין אחד אבל הם מתחלפים בתכלית החלוף, והיה ראוי להם שיאמרו אלא יכלול שני ענינים נגד אחד ואם יאמרו זה לא יהיו סותרים זה לזה ויהיו יכולים להתמיך ממנו יתעלה הדמיון, אבל הם אינם סותרים כך אבל חושבים שחכמתו יותר מחכמתנו וכו' ושיקבלם נגד אחד ושלא יהיה דמיון בינו ומעלה ובין ברואיו וזה שקר כי ענין יותר מכך הוא בין שני הדברים שיאמר עליהם הענין ההוא בהסכמה, ואם יאמר הענין ההוא בהסכמה יחדמו בהכרח ואם אומרים שיקבלם נגד אחד ושתהי ביניהם דמיון זה שקר כי כל שני ענינים שיהיו שווים בנדרים יחדמו בהכרח וזה מושכל ראשון, וא"כ אלו האנשים אומרים דברים סותרים זה לזה והוא שיקבלם נגד אחד ושלא יהיה ביניהם

אינם נכנסים תחת סוג אחד ולא יאמר זה הקול שזה לזה המרחה ולא יותר חזק ולא יותר פחות אחר שאלו הדברים אינם נערכים ואינם תחת שום השואה כפי מה שהתבאר בפרק שנים וחמשים כי היחס אמנם ימצא לעולם בין שני דברים שתחת מין אחד הרוב, אמנם כשיהיו תחת סוג אחד אין יחס ביניהם כלל ולזה לא יאמר זה האדמיומות יותר חזק מן הירקות או יותר חלושה ממנו או יותר שוה לה, אמנם כשיהיו שני דברים תחת שני סוגים עליונים אין יחס ביניהם בשום פנים וזה דבר מבואר בעצמו: וכאשר התבאר במופת שאין יחס ביניהם ובינו יתי, ר"ל שאין יחס בינו ובין מה שזולתו יתחייב הסתלקות הדמיון ואחר שיסולק הדמיון מאי זה דבר שיהיה יחוייב שיסתלק היחס כי זאת ההקדמה מתהפכת כי כל מה שיש לו יחס יש לו דמיון וכל מה שיש לו דמיון יש לו יחס ולהפך: ואחר שהוא זה הנית הרב הקדמה שנית והוא כי כל שני דברים שהם תחת מין אחד אלא שהם מתחלפים בגודל וקטנות או בחוזק או חולשה או כיוצא בהם שנמצאים מתדמים בהכרח אע"פ שיתחלפו זה המין מן החלוף שיהיה אחד גדול בתכלית ואחד קטן בתכלית, והראון בזה כי הדברים אשר הם תחת מין אחד אלא שהם מתחלפים מצד הכמות כגודל וקטנות או שיהיו מתחלפים מצד האיכות כחוזק וחולשה שהם מתדמים אע"פ שיש ביניהם זה השנוי והחלוף. והנית משל הרב מהכמות ואח"כ מן האיכות, לראשונה אמר הדמיון זה גרגיר חרדל וגלגל הכוכבים מתדמים ברחקים השלשה ואע"פ שזה בתכלית הגודל וזה בתכלית הקטנות

שם טוב

ענין מציאות הרחקים בהם אחד שאם לא יהיו מתדמים ברחקים לא יאמר זה גדול מזה, וכן השעוה הנתכת בשמש ויסוד האש מתדמים בחום אע"פ שהחום ההוא בתכלית החוזק וזה החום בתכלית החולשה אלא שענין הראות זה האיכות בשניהם יחד אחד, הרי נתבאר מכל מה שאמר הרב כי בהסתלק היחס יסתלק הדמיון וכל מה שנמצא בו ביחס נמצא בו בדמיון, ואם הבא יתיחס עם שום נמצא או יהיה בערך עם שום נמצא יחוייב לו הדמיון, ואם היה הדבר כן אין ראוי מי שיאמין שיש תארים לבורא יתעלה שיבין שהוא נמצא וחי וחכם ויכול ורוצה שאין אלו הענינים מיוחסים אליו ואלינו בענין אחד ויהיה החלוף בין תאריו ובין תארנו בגדול או בשלם או במתמיד או בקיים, כי מי שיאמין בתוארים העצמיים ראוי לו שיאמין שאין אלו התארים מיוחסים לו יתי ולנו ביחס אחד כלל, וגם ראוי שיאמין שלא יהיה חלוף בין התוארים ההם ובין תארנו בגדול או בשלם, ר"ל שיהיה חכמתו יותר גדולה שיכלול דברים רבים יותר מהכמתנו ולא ג"כ שהוא ידע הדברים יותר בשלמות ממה שנדע אנחנו, או במתמיד שיהיה הוא חכם תמידי בכל עת ובכל זמן ואנחנו בקצת העתים סכלים ובקצת העתים יודעים, או שיודיעתו אינה נקנית מהזולת ולכן ידיעתו קיימת וידיעתנו היא נקנית מהזולת, זהו מה שרצה הרב באמרו גדול או שלם מתמיד או קיים, עד שיהיה מציאותו יותר קיים ממציאותנו כי הוא קיים בלא סבה ואנחנו קיימים בסבה ידועה לכן הוא יותר קיים.

וחיון

קרשקש

פרק נו (ח) כי כל שני דברים שהם ממין אחד. ר"ל שמהות שניהם אחד וא"ת מתוך המשלו נשמע שגרגר החרדל וגלגל הכוכבים מהותם אחד והלא הוא אמר בגלגל שנלאת שכלנו מהשיג מהותו ולא נוכל לתארו אלא בתארים בלתי מקיימים כאמרנו שהם לא קלים ולא כבדים ואיך יהיו מהותם אחד עם גרגיר החרדל עם ההפו ש הגדול באמתת מהותם, התשובה בזה שהר"ם שאמר שמהותם אחד מצד צורת הגשמית שהגשמים כלם שוים בזאת הצורה והיא שיקבלו הנחת המשך בכח לא בפועל והם הרחקים שלשה אבל השיעור מצד שהוא בפועל מקרה שביניהם דמיון בענין אחד ר"ל כאלו תאמר הארם המצוייר

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נו

ממציאותנו, והייו יותר מתמידים מחיינו, ויכולתו יותר גדול מיכולתנו, וחכמתו יותר שלמה מחכמתנו, ורצונו יותר כולל מרצוננו, ויכלול שני הענינים גדר אחד כמו שיחשבו הם, אין הענין כן בשום פנים, כי ענין יותר מכך אמנם יאמר בין שני הדברים אשר יאמר עליהם הענין ההוא בהסכמה, ואם היה כן התחייב בו הדמיון, ולפי דעתם אשר יראו שיש לו תארים עצמיים, כמו שהתחייב שיהיה עצמו יתברך בלתי דומה לעצמיים, כן ראוי שיהיו תאריו העצמיים אשר יחשבום בלתי דומים לתארים, ולא יקבצם גדר אחד, ולא כן יעשו, אבל יחשבו שיקבצם גדר אחד ושאין דמיון ביניהם, הנה כבר התבאר למי שיבין ענין הדמיון שהוא יתברך אמנם יאמר עליו ועל זולתו נמצא בשתוף גמור, וכן אמנם הותרו החכמה והיכולת והרצון והחיים עליו יתעלה ועל כל בעל חכמה ויכולת ורצון וחיים, בהשתתפות גמור אשר אין דמיון ענין ביניהם כלל, ולא תחשוב שהם יאמרו בספוק, כי השמות אשר יאמרו בהסתפק הם אשר יאמרו על שני דברים שביניהם דמיון בענין אחד, [ד] והענין ההוא מקרה בהם, ואינו מעמיד עצם כל אחד מהם, ואלו הדברים המיוחסים לו יתעלה אינם מקרים אצל אחד מבעלי העיון, ואלו התארים אשר לנו הם כולם מקרים [ה] לפי דעת המדברים, [1] ואני תמה מאין נפל הדמיון עד שיקבצם גדר אחד ויהיו נאמרים בהסכמה, כמו שיחשבו (ג) זה מופת חותך על היות התארים המיוחסים

שם טוב

וחייו יותר מתמידים מחיינו, כי הוא חי לעולמי עולמים ומחמתו חיינו תלויים מנגד, ויכלתו יותר גדולה מיכלתנו וכו', ורצונו יותר גדול מרצוננו כי יכול על דברים רבים ויכלתנו הוא מעט, ורצוננו ג"כ מי שא"ל יכולת לא יוכל לרצות אלא כפי יכולתו אם הוא מהבעלי שכל, וחכמתו יותר שלימה מחכמתנו. בג' ענייניים יחד שהוא יכלול על דברים רבים מה שלא נוכל אנחנו ומפי' הדברים הידועים לנו אינם ידועים לנו בשלמות, וא"כ יאמר הרב כי מי שיאמין התוארים העצמיים אין רמוז שיאמין התוארים ההם המיוחסים אליו ואליו בשוה ולא ג"כ שיש חלוף בין התוארים בפחות ויתר, כי אין רמוז להכין כי התוארים הנמצאים לנו ולו יכללם גדר אחד והם מתחלפים בפחות ויתר, למה שהדברים אשר יאמר להם שהם נערכים הם הדברים אשר נאמר עליו הענין ההוא בהסכמה, ואם הדבר כן יתחייב שיהיו דומים אף שיהיה האחד גדול והאחד קטן ואחד חזק והאחד בתכלית החולשה וא"כ א"א שיהיו נערכים התוארים לו ולנו מבלי שימצא ביניהם קצת דמיון, והנה המדברים אמרו שיש לנו ולו ענין מתיחס ושהוא מסולק מהדמיון, כי בעלי התוארים אומרים שהתוארים הנמצאים לו ולנו יקבצם גדר אחד ואח"כ אמרו שהתוארים הנמצאים בנו ולו יתי' אין לו דמיון עם התוארים אשר בנו וא"כ הביא מאמרם בהפכים, כי הם אמרו שכמו שעצמותו בלתי דומה לעצמותנו כן רמוז שיהיו תוארו העצמיים לתוארים אשר יחשבום בלתי דומים לתארים הנמצאים בנו וא"כ לא יקבצם גדר אחד, ולא כן יעשו המדברים אבל יחשבו שיקבצם גדר אחד ושאין דמיון ביניהם ואם יקבצם גדר אחד יתחייב שימצא הדמיון ואם שלא נמצא בו הדמיון אין לו גדר. הרי יתבאר כי לפי דעת המדברים שאומרים שהם אין לו דמיון יחויב שלא יהיה לו יחס עם שום נמצא, ולכן התחיל הרב בזה הפרק דע כי ההדמות הוא יחס כי כל יחס הוא דמיון וכל דמיון הוא יחס וכל מי שאין לו דמיון אין לו יחס וכל מי שאין לו יחס א"ל דמיון והכפך ג"כ. הנה כבר התבאר למי שיבין ענין הדמיון שהוא יתי' וכו', הראנו בו כי אחר שהתבאר שכל מי שיש לו דמיון הוא מתיחס ונאמר בפחות ויתר והשם אין לו דמיון בברותתו א"כ יתחייב לפ"ז שנאמר אמנם יאמר עליו ועל זולתו נמצא בשתוף השם, וכן יאמר החכמה והיכולת והרצון והחיים עליונו ועליו בשתוף השם אחר שהתבאר שאין דמיון ביניונו וביניו כלל, אז יאמר כי אחר שהתבאר שהנמצא נאמר עליו ועל זולתו בשתוף השם וכן החכמה והיכולת והרצון והחיים, וא"כ התבאר לפ"ז שלא ימצא לו דמיון עם שום נמצא כלל ואחר שהתבאר שהשם נמצא והחכמה והיכולת והרצון שבו נאמר בשתוף השם ואינו נאמר בהסכמה, רצה הרב לבאר שאינו נאמר בהסתפק, כי כבר ידעת שהשמות יהיו אם משותפים ואם מוסכמים, ואם מסופקים, והשמות המוסכמים אם הם מוסכמים במין יתייחסו, והמשותפים לא יתייחסו כלל, וגם המסכימים בסוג, ואמנם הדברים המסופקים כבר אפשר שיתייחסו כמראה הנאמר על הלבן והשחור ועל האמצעיים כי הוא נאמר בפחות א"כ כבר יחשוב חושב שהתוארים ביניונו ובין השם יאמרו בהסתפק, והביא הרב מופת שא"א שיאמרו בהסתפק למה שהתבאר בהגיון כי השמות המסופקים הם שמות נגזרים וכל שם נגזר הוא שם נאמר על הנושא והם היה המציאות הנאמר עליו ועליונו בהסתפק היה המציאות הזאת על נושא א"כ היה לו יחס ודמיון עם שאר הדברים, וכבר יתבאר שהוא יתי' אין לו יחס א"כ יחויב שלא ימצא לו ולנו שם נאמר בהסתפק, כל שכן כי בעלי התוארים אומרים שאלו הדברים המיוחסים לו יתי' אינם מקרים וכו' ואלו התוארים אשר לנו הם כלם מקרים, א"כ מאין נפל הדמיון עד שיקבצם גדר אחד ויהיו נאמרים בהסכמה כמו שיחשבו כי לא ימלט אם התוארים הם נאמרים

אפודי

דמיון וזה מבואר בהספד: ד והענין ההוא מקרה בהם, ר"ל וזהו במציאות לענם ולמקרה: ה לפי דעת המדברים. ר"ל שהם סוברים שכל ענין בפלדם וכל תוארים הם מקרים, וזהו שאמר הרב לפי דעת המדברים: ו ואני תמה מאין נפל וכו', ר"ל אם יקבצם גדר אחד כמו שיאמרו אלו מאין נפל הדמיון, כי כל דבר שיהיה שוה בגדר עם דבר אחר יתדמה בהכרח ואם יתדמו יהיה דבר כולל בסוג ויהיה להם סבות קודמות והאל יתעלה אין לו סבות קודמות וזה מבואר. וגזה הפרק יש שאלה במה שאמר הרב כי ענין יותר מכך אמנם יאמר וכו', כי ידוע הוא כי גדר המוסכם הוא שיאמר בלי קדימה ואיחור ובלי חוזק וחולשה, ולפי הרב נראה שיאמר

המצייר בכותל והאדם הרוי והמת יש בהם דמיון מצד התמונה: (ג) זה מופת חותך. הרצון בזה שמאחר שהתארים אשר לו הם עצמים

קרשקש

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח * www.daat.ac.il

המיוחסים לו אין בין ענייניהם ענין אלו הנודעים אצלנו שתוף בשום פנים ולא בשום ענין, ואמנם השתוף בשם ולא בדבר אחר, ואחר שהוא כן אין ראוי שתאמין ענינים מוספים על העצם כדמות אלו התארים אשר הם נוספים על עצמינו בעבור שהשתתפו בשם, חה הענין גדול המעלה אצל היודעים, ושמרהו והבינהו הבנה טובה להיות מזומן למה שארצה להבינך אותו:

פרק נז א **בתארים** יותר עמוק מן הקודם, ידוע כי (ה) המציאות הוא מקרה קרה לנמצא, ולזה הוא ענין מוסף על מהות הנמצא, זהו הדבר המבואר הראוי לכל מה שלמציאותו סבה, שמציאותו ענין נוסף על מהותו, אמנם מי שאין סבה למציאותו, והוא השם יתעלה ויתרומם לבדו, כי זה הוא ענין אמרנו עליו יתברך שהוא מחויב המציאות, תהיה מציאותו עצמו ואמתתו ועצמו מציאותו, (ב) ואינו עצם קרה לו שימצא, ותהיה מציאותו ענין נוסף עליו, שהוא ראוי המציאה

אפודי

בחוזק וכחולשה וסותר לשדעי הפילוסופים. ויש לחרץ כך, כי כשיאמר זה הדבר הלבן יותר לבן מזה הלבן יאמר הוא בבחי' המשל לא בבחינת הלובן בעצמו כי גדר הלובן יאמר באחד כמו באחר, לכן אמר הרב כשיאמר לדבר זה יותר שחור מזה הוא בבחינת המשל והם שניהם שויים בגדר הלובן מ"כ כשיאמר יותר מכך הוא בין שני הדברים שיאמר הלובן הוא לו הליכות ההוא בהסכמה, וזה גלאה לא שיאמר שזה האים יותר חי מזה האים כי זה שקר:

פרק נז א בתארים יותר עמוק מן הקודם, ר"ל העומק בזה הפרק הוא שיגאר שנשנה תארים יסכימו כל העולם שלאשר שיאמרו בו יתעלה ואינו כן לפי האמת ולפי הדקדוק: וכמו

שם טוב

נאמרים עלינו ועליו בשם וגדר לו שיאמרו התוארים עלינו ועליו בהסתפקות, אם יאמרו עלינו ועליו בשם וגדר יקחייב שיהיה לו דמיון עם שאר הדברים וכבר התבטל זה, ואם יהיה מהשמות הנאמרים בהסתפק שלא יהיו נאמרים בשם וגדר יחויב שהתוארים ההם יהיו מקריים וכל המתאמינים בתוארים יחשבו שאין השם בעל מקרים ומ"כ מכון אמרו המדברים שיש שום יחס ביניהו וביני, ורחוי להבלא מהם כי הם אמרו שיקבלם גדר אחד ויהיו נאמרים בהסכמה, זה מופת חותך על היות התוארים המיוחסים לו אין בין ענייניהם וענין הנודעים אצלנו שתוף בשום פנים, והדבר יבא כן, התארים הנאמרים לנו הם מקריים כי המציאות מקרה קרה לנו וכן הרגש וכן היכולת והרצון כי הם אינם מעצמות הדבר ומ"כ הם מקריים ואלו אי אפשר שיהיו בהשי"ת כי כבר אמרו כלם כי לא ימצא לו שום מקרה מ"כ יתבאר שאין שתוף בשום פנים ביניהו וביני ובפרט באלו התארים הנודעים אצלנו, ואין ראוי להאמין בעבור כי אלו התארים הם נאמרים בשתוף שהם מוסיפים על עצמו ית' כדמות אלו התוארים אשר הם נוספים על עצמנו. וזה הענין גדול המעלה אצל היודעים, כי ראוי להבין שהשם יתעלה אין לו יחס ולא דמות עם שום נמצא, ואחר שהוכח זה ראוי למבינים שישמרו זה היסוד, וזה הרב שישמרוהו ויבינוהו הבנה שלמה להיות מזומן למה שארצה לומר אותו ואם הוא מהדברים העמוקים:

פרק נז בתארים יותר עמוק מן הקודם וכו'. אחר שהתבאר שהשם יתעלה אין לו דמות עם שום נמצא יחוייב שלא יהיה לו ערך ויחס אבל הכל מסכימין כי אין לו דמות מ"כ אין לו יחס ואחר שהדבר כן ראוי שנבאר לך בתוארים דבר יותר עמוק, ואמר הרב זה יותר עמוק מן הקודם לאמר שהכל מסכימין שיש לו אלו הג' תוארים והוא כי הוא יתי' נמצא וכי הוא אחד וכי הוא קדמון, רצה לבאר כי אפי' אלו השלשה תוארים לא ינדקו עליו שהוא נמצא ולא שהוא אחד ולא שהוא קדמון, ואמנם שלא ינדק עליו שהוא נמצא בעבור כי כבר התבאר כי המציאות מקרה קרה לנמצא לאמר שאנחנו משערים מהות הדברים ונספק במציאותם וגם שהעצמות לא יעלל ואנחנו נאמר כי האדם נמצא ולאמר הוא נמצא מ"כ המציאות אינו מהדברים העצמיים וגם כי הנמצא מ"מ שיאמר בהסכמה כי יאמר בקדימה ואיחור ובאחות ויותר ואינו ג"כ בשתוף השם מ"כ הוא יאמר בספוק והשמות המסופקים כמו שאמרנו הם שמות המקרים ולא ינדק שום מקרה על הש"י מ"כ המציאות הנאמר על הנמצאות לא נאמר עליו, ודע כי כל פועל ובפרט אשר יש לו דעת ושכל ופועל בהשכל יחוייב שימצא מהות הדבר קודם שיגלה למציאות, המשל זה הבית הנמצא בשכל הבנאי הוא שבת מציאות הבית חוץ לשכל, ולאמר שכל הדברים נמצאים בשבה הראשונה והוא יודע אותם מ"כ מהות הדברים ומצאו ראשונה קודם מציאותם ולכן היה המציאות מקרה למהות, ואלו הטענות המציאות לרב שדבר ידוע הוא כי המציאות קרה לנמצא ומלבד אלו יש טענות רבות אחרות, וזה אמרו ידוע הוא כי המציאות מקרה קרה לנמצא ואם הוא מקרה יחוייב שיהיה נוסף על מהות הנמצא כי אשר מעצמות הדבר לא יהיה נוסף, ואף שהמציאות קרה לנמצא זה יהיה לו סבה למה שכל מקרה לדבר עלול והעלה אי אפשר שיהיה המהות כי הנעדר לא יהיה הסבה לשום נמצא מ"כ יצערך שימצא בכאן דבר שמציאותו ומהותו אחד ומ"כ המציאות אשר לו יתעלה אין סבה למציאותו כי זה הענין אשר נאמר עליו שהוא רחוי המציאות כי מציאותו עצמות, ואמתת

קרשקש

עצמים הם לפי דעת בעלי העיון והתארים אשר לנו הם כלם מקריים אצל המדברים אפילו החיות והדבור א"כ אין דמיון ביניהם בשום פנים:

פרק נז (ה) המציאות מקרה קרה לנמצא, הר"ם ז"ל נמשך אחר דעת אבן סיני שהניח המציאות מקרה היתה זאת מענתו, אם המציאות מורה על העצמות היה אמרנו העצם נמצא כאלו אמר העצם עצם, ואבן רש"ר טען עליו שהמציאו' נאמר על העצמות ועל הצודק, כאלו תאמר האדם נמצא או בלתי נמצא ועל הקשר כאלו תאמר האדם נמצא צדיק ואם כן הנמצא נאמר על העצם בעצמות ועל שאר המאמרים בקדימה ואיחור לא בשיתוף ולא בהסכמה אבל בקדימה ואיחור, ועל העצם נאמר באמתות ועל כל מאמר ומאמר משאר מאמרות לפי טבעם: (ב) ואינו עצם קרה לו שימצא. פירוש אמר החכם כי העצם מליצה מורה על אמתות ומהות אשר כשקרה לו המציאות קרה לו בנושא וכל אחד מהנברא קרה להם המציאות או הם אפשרי המציאות להתלותם במחויב המציאות ומציאותם בלתי מהותם, והש"י יאמר בו מציאות ולא מהות לפי שהיישות והמהות הוא אחד בו וכל מה שזולתו הוא עצם או מקרה אבל הוא אינו

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

מורה נבוכים חלק ראשון פרק נז

המציאה תמיד אין מתחדש עליו ולא מקרה קרה לו, ואם כן הוא נמצא ולא במציאות, וכן חי לא בחיים, ויודע לא במדע, ויכול לא ביכלת, וחכם לא בחכמה, אבל הכל שב לענין אחד אין רבוי בו כמו שיתבאר, וממה שצריך שיודע עוד, כי האחדות והרבוי מקרים קרו לנמצא באשר הוא רב או אחד, כבר התבאר זה בספר הנקרא מה שאחר הטבע, ב וכמו שהמנין אינו עצם המנויים, כן אין האחדות עצם הדבר המתאחד, כי אלו כולם מקרים מסוג הכמות המתפרק, ישיגו הנמצאות המזומנות לקבל כיוצא באלו המקרים, אמנם המחוייב המציאות הפשוט באמת, אשר לא תשיגהו הרכבה כלל, כמו שהוא מן השקר עליו מקרה הרבוי, כן הוא מן השקר עליו מקרה האחדות, ר"ל כי אין האחדות ענין נוסף על עצמו, אבל הוא אחד לא באחדות. ולא יתבוננו אלו הענינים

שם טוב

ומתחת עצמו הוא מציאותו ואינו העצם קרה לו שימצא ותהיה מציאותו ענין נוסף כשאר כל הדברים אחר שלמתתם ועצמם הם זולת מציאותם אבל הוא יתעלה מחוייב המציאות תמיד ואינו עליו בשום דבר אינו מתחדש עליו המציאות ולא מקרה קרה לו וא"כ הוא נמצא ולא במציאות וכן חי לא בחיים ויכול לא ביכולת וחכם לא בחכמה אבל הכל שב אל ענין אחד אין רבוי כמו שיתבאר, והראן בזה כי אחר שהש"י הוא מחוייב המציאות ומציאותו ומהותו הוא דבר אחד א"כ ראוי להאמין בו שאינו כשאר כל הנמצא שהוא נמצא במציאות למה שהמהות הוא זולת המציאות כמו שאדם הוא לכן בלונו וחכם בחכמה והנושא בו זולת הנשוא אמתות אחדות האדם אינו שיהיה לכן ולא חכם א"כ מי עשאו לכן וחכמה ולכן היה הלבן שם נגזר שהוא מורה על דבר שיש בו לונו, ואם הנמצא הוא שם נגזר עליו יתעלה לא יורה על שמהותו נמצא במציאות דבר אחד שאם היה הדבר כן היה מחוייב המציאות מורכב ממציאות ומהות והיה המציאות עלול אחר שכל מקרה הוא עלול ויהיה למחוייב המציאות סבה, ולכן כשנאמר בו שהוא נמצא אין ראוי שיוכן כמו שיוכן שם הלבן כי הלבן שהוא אדם הוא לבן בלונו, וכן כל הנמצאות לפי דעת הרב הן נמצאות בעבור המציאות אשר הוא זולת מהותן, ולכן כשנתאר לש"ית שהוא נמצא ראוי שנאמר שהוא נמצא לא כשאר הנמצאים שהם מורכבים ממציאות ומהות אבל מציאותו ומהותו ועצמו הוא אחד, וכן הוא חי לא בחיים ויכול לא ביכולת וחכם לא בחכמה שאם היה הדבר כן היה מורכב משני דברים וכבר יתבאר שאין בו רבוי כלל אבל הוא אחד מכל צד, א"כ שם הנמצא אשר תשבו רבים שהוא נאמר על הש"י אין ראוי לומר עליו (אלא) אם לא נפרש ונאמר שהוא נמצא לא במציאות, ואחר שהתבאר שלא ידלק עליו יתעלה שהוא נמצא כשאר הנמצאים (אלא) אם לא נאמר עליו שהוא נמצא לא במציאות, כן לא ידלק עליו שהוא אחד אם לא נאמר ג"כ אחד לא באחדות, ומה שהביא לרב לזה הוא מה שאומר לך, כי למה שכבר אמרנו כי אשר הוא מעצמות הדבר לא יוכן בלתו, כי האדם הוא מעצמותו שהוא חי מדבר, אבל א"א להבין האדם בלתי שיוכן ראשונה חי מדבר ולמה שיוכן האדם מבלתי שיוכן בו שהוא אחד וכבר יספק אדם שהוא אחד או רבים א"כ אינו מעצמות הדבר, וגם כי העצמות לא יעלל כי לא נאמר מי אשר שם האדם חי מדבר אבל נאמר מי אשר שמו אחד או רבים א"כ הוא מקרה, וגם כי האחד ורבים הם ממשיגי הכמה והכמה הוא המקרים, וגם כי הדבר האחד כמו המים כבר יהיו אחד וכבר יהיו רבים כי המים אשר בכלי כבר ישובו רבים ואם היה האחד מעצמות המים היה מחוייב שיפסדו המים בהתחלקם אבל המים הם עצמות אחד ויש בו רבים זה אחר זה והמים הרבים ישובו אחד, ע"כ האחדות והרבוי למים הוא מקרה א"כ אינו מעצמות המים אבל כחוש והקור שנתחדש למים, וגם מפני שאם האחד הוא מהשמות הנגזרים שהוא נגזר מהאחדות ולכן יראה בעבור אלו הטעעות שהאחד הוא מקרה קרה לדברים, וזולת אלו הטעעות יש טעעות אחרות אבל יספיק אלו להבנת מ"ש הרב כי האחדות והרבוי מקרים יקרו למלא: ואמרו כי זה יתבאר בספר הנקרא מה שאחר הטבע, ולא מצינו זה בשום מקום אבל נמצא הפך מ"ש הרב בהרבה מקומות, כי האחד והנמצא יורו על עצמי הדברים, אבל במקום אחר נמצא לאריסט"ו שאמר הנמצא והאחד הם מהכוללים והכוללים אינם נמצאים בעצמותם אבל נמצאו באישים וכל אשר נמצא בזולתו הוא מקרה אף שיהיו הכוללים הסוגים והמינים ע"כ יראה מזה שהנמצא והאחד מקרים, וזה המאמר מאריסט"ו אין ראוי שיוכן האחדות והמציאות אשר נמצא לכל אחד מהדברים הוא מקרה כמו שאין ראוי שיוכן באמרו כי החיות והדבור הוא מהכוללים והמקרים כי לא יסופק אדם כי החיות אינו מעצמות האדם ולא הדבור אף שהוא כולל, אבל הראן בזה כי למה שהיו כוללים בנפש בכל מה שיגשא על דבר ויתואר בו הוא מקרה א"כ החיות הנמצא בשכל והדבור הם מקרים מצד שהם בנפש ואם יודיענו עצמי הדברים והם המציאות והמהות: ואמרו וכמו שהמנין אינו עצם המנויים, הראן בזה כי כמו שהרבוי הוא המספר אינו עצם המנויים כי האדם כבר יהיה אדם מבלתי שיהיה מנוי ומספר, כן אין האחדות עצם הדבר המתאחד כי כבר יבין האדם המים מבלתי שיבין אם התייחד ואם לאו וישובו המים אחדים והאחדים ישובו רבים א"כ אינו מעצמות המים, אבל האחדות הוא מסוג הכמות המתפרק כמו הרבוי כי האחד והרבים הם מקבילים והמקבילים יכנסו תחת סוג אחד, ואלו הדברים שהוא האחד והרבוי יגיעו הנמצאות והמזומנות לקבל כיוצא באלו המקרים אמנם מחוייב המציאות הפשוט באמת לא תשיגהו הרכבה כלל וכמו שהוא מן השקר עליו מקרה הרבוי כן מן השקר עליו מקרה האחדות כי אין האחדות ענין נוסף על עצמו, אבל אם אמר לשם אחד ראוי שלא נאמר עליו בהחלט אבל נאמר עליו אחד לא באחדות כמו שנאמר עליו נמצא לא במציאות וא"כ הנמצא והאחד לא יאמרו עליו באופן שיאמרו על שאר הנמצאים אבל הוא אחד ונבדל משאר הדברים לא שיבדילהו מקרה האחדות ויהיה נוסף על מהותו כי אם היה

אפודי

ב וכמו שהמנין, ר"ל המספר המוספם לתנועה הנמשכת אחר הגוף ר"ל לתנועה הנמשכת אחר גוף הגלגל, פי' מ"מ לנו לפרש אחר הגוף

קרשקש

אינו לא עצם ולא מקרה כמו שאמרנו כי העצם מורה על אמתות ומהות אשר בשקרה לו המציאות קרה לו בנושא ויהיה מליצה מהות בלתי יישות והוא ית' לא קרה לו המציאות א"כ אינו עצם כל שכן שאינו מקרה:

הדבר

www.daat.ac.il * דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

הענינים הדקים כמעט שיבצרו מן השכל במלות הנהוגות, אשר הם הסבה הגדולה בהטעאה, כי יצר בנו הדבור מאד מאד בכל לשון, עד שלא נצייר הענין ההוא אלא בהקל הדבור, וכאשר השתדלנו להורות על היות האלוה לא הרבה, לא יוכל האומר לאמר אלא אחד, ואע"פ שהאחד וההרבה ממבדילי הכמות, ולזה נבין הענין ויורה השכל לאמתת הדבר באמרנו אחד לא באחדות, כמו שנאמר קדמון להורות על שהוא בלתי מחודש, ובאמרנו קדמון מן ההקל מה שהוא מבואר נגלה, כי הקדמון אמנם יאמר למי שישיגהו הזמן אשר הוא מקרה לתנועה הנמשכת אחר הגוף, והוא גם כן משער המצטרף, כי אמרך הקדמון במקרה הזמן כאמרך הארוך והקצר במקרה הקו, וכל מי שלא ישיגהו מקרה הזמן לא יאמר עליו באמת לא קדמון ולא חדש, כמו שלא יאמר במתיקות לא מעוותת ולא ישרה, ולא יאמר בקול לא מליח ולא תפל, ואלו הדברים אין העלם בהם למי שהרגיל בהבנת הענינים כפי אמתתם, ובחנם בהשגת השכל להם, והפשטתו אותם ג לא בכללות אשר יורו עליו המלות, וכל מה שתמצאהו בספרים שיתארו השם יתעלה מראשון ואחרון, הוא כתארו יתעלה באזן ובעין, הכונה בזה שהוא יתעלה לא ישיגהו שנוי ולא יתחדש לו ענין בשום פנים, לא שהוא יתעלה נופל תחת הזמן, שיהיה קצת הקש בינו ובין זולתו ממה שבזמן ויהיה ראשון ואחרון, ואמנם אלו המלות כלם כלשון בני אדם, כן אמרנו אחד ענינו שהוא אין דמיון לו, לא שענין האחדות דבק לעצמו:

פרק נח יותר עמוק מן הקודם, דע כי תארי השם יתברך בשלילות הוא התואר האמתי, אשר לא ישיגהו דבר מן ההקל, ואין בו חסרון בחק הבורא כלל ולא בשום ענין,

א אמנם תארו בהיובים ב יש בו מן השתוף והחסרון ג מה שכבר בארנוהו, וצריך שנבאר לך תחלה איך

אפודי

הטפל לפי שיתרבה הזמן בהתרבות התנועות וזה שקר: ג לא בכללו' וכו', לא יקח הענינים כאמר בכללות יוכו המלות כי אז לא יגלו האמתיות אבל צריך שיקחם בדקדוק ובעיון ואז יגלו לו האמתיות מאלו השמות, לא שהוא יתעלה נופל תחת הזמן כי כל דבר שיהיה נכנס תחת הזמן יהיה גשם והוא יתעלה אינו גשם, גם מפעם כי היה הקש בינו ובין זולתו ממה שבזמן ויהיה הוא יתעלה ראשון ואחרון ויהיה בעל מקרה מהזמן וכל זה שקר:

פרק נח א אמנם תארו בהיובים, ר"ל כשנגלה לאמתו בעצמותו: ב יש בו מן השתוף והחסרון. לא בתארי פעולותיו כי בזה אין בו קצור והעברה: ג מה שכבר בארנוהו. בפרק ל"ד ול"ה ול"ו וג"ז הקודמים:

שם טוב

הדבר כן יהיה הש"י מורכב ואלו הדברים לא יוכל המשכיל לשער בהם לדקותם ולא יוכל המלמד ללמד לאותם המלות הנהוגות אשר הם הסבה הגדולה בהטעאה כי יצר לנו הדבור מאד בכל לשון: ואמר הרב כי הכוונה באמרנו אחד לבאר בו שאינו רבים וכמו שלא ילדק עליו שהוא רבים כן לא ילדק עליו שהוא אחד ולכן ראוי שנכוין באמרנו אחד לא באחדות כמו שכבר אמרנו למעלה ונמצא לא במציאות: ולמה זה הפך המפורסם לומר כי לא יאמר על הש"י שהוא אחד ביאור הרב זה בדבר מבואר כי הכל אומרים על הש"י שהוא אינו מחודש וכל מי שאינו מחודש הוא קדמון וכל קדמון אמנם יאמר למי שישיגהו הזמן אשר הוא מקרה לתנועה הנמשכת אחר הגוף והוא ג"כ משער המצטרף, וזה דבר ידוע כי הקדמון יורה על נצחיות הזמן והוא מקרה בזמן כמו האורוך והקצר והם מקרה הקו, וכל מי שלא ישיגהו מקרה הזמן לא נאמר עליו באמת לא קדמון ולא חדש כמו שלא יאמר במתיקות לא מעוות ולא ישר ולא יאמר בקול לא מליח ולא תפל מ"כ ראוי כשנאמר בו קדמון הוא להורות על שאינו מחודש כאמרנו אחד ענינו שאין דמיון לו לא שענין האחדות משיג לעצמו, מ"כ יתבאר שלא ילדק על הש"י היותו נמצא בהחלט אלא נמצא לא במציאות וכן אחד לא באחדות, וכן קדמון הוא מבואר שהוא מורה על שאינו מחודש כי קדמון לא יורה עליו כלל, וכן לא יאמר עליו ראשון ואחרון אלא כתארו בענין ובזמן שהוא לבאר שלא ישיגהו שנוי לא שהוא יתעלה נופל תחת הזמן:

אמר שם טוב מה שאמר הרב כי הנמצא והאחד אינו מעצמות הדברים כי הוא דבר הפך האמת וכבר עשינו מאמר ע"ז וא"ל להאריך, אלא צריך לדעת כי המציאות והמהות אשר יציירהו האדם אינו מהות האדם הנמצא חוץ לשכל אבל יש הוא אחד כי מי שאין לו מציאות אין לו מהות והמהות אשר יציירהו האדם אינו מהות האדם הנמצא חוץ לשכל אבל יש לו מציאות אחד ומהות אחד זולת מה שהוא בשכל, וגם האחדות הוא מעצמות הדברים כי מהות כל דבר ודבר הוא להיותו נבדל מהאחר, כי אמרנו אדם זאת המלה יבדילהו משאר הדברים וכן מהותו יבדילהו משאר הדברים ואינו נוסף על האדם והיותו אחד ואם האחד המספרי הוא מקרה, והדבור ע"ז ארוך ועמוק ולכן נקצר עתה בזה:

פרק נח יותר עמוק מן הקודם. אחר שביאר הרב שהש"י אין לו יחס ולא ערך כלל עם בריותיו אחר שהכל מסכימין שאין לו דמיון וזה יש בו מהעומק מה שלא נעלם כי כבר יחשוב האדם שיש לו ערך עם בריותיו עם שאינו דומה להם, ביאר אח"ז ביאור יותר עמוק שלא ילדק על הש"י שהוא נמצא ולא שהוא אחד ולא שהוא קדמון אלא בתנאי שנאמר נמצא לא במציאות ואחד לא באחדות וקדמון להכין שאינו מחודש, וראשון ואחרון שלא ישיגהו שנוי ולא יתחדש בו ענין, רצה בזה הפרק לבאר דבר יותר עמוק, שאמרי אלו התוארים אשר אמרנו שהוא נמצא אף שנאמר לא במציאות שלא ילדק עליו וכן אחד לא באחדות וכן קדמון וכן כל שאר התוארים אמנם יתוארו בו על דרך השלילה וזה אמרו יותר עמוק מן הקודם: דע כי תואר הש"ש בשלילות הוא התואר האמתי אשר לא ישיגהו דבר מן ההקל, כדי להבינו להמון ואין בו חסרון חק הבורא כלל וכו'. אמנם תארו בחוייבים יש בו מן השתוף והחסרון מה שכבר בארנוהו, ולמה שכבר יבין לאומר שיאמר איך יחוייב שהתוארים השוללים יתארו בהם, אחר הרב